

Pedagogická
fakulta
Faculty
of Education

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Pedagogická fakulta

Katedra českého jazyka a literatury

Bakalářská práce

**Stifter a romantismus
(Rozbor osobní korespondence Adalberta
Stiftera s Fanny Greipelovou a Amálií
Stifterovou)**

Vypracovala: Martina Štěpánková

Vedoucí práce: doc. PhDr. Daniel Bína, Ph.D.

České Budějovice 2014

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě fakultou elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Zubčicích, 26. června 2014

.....
Martina Štěpánková

Poděkování

Ráda bych poděkovala svému vedoucímu bakalářské práce panu doc. PhDr. Danielovi Bínovi, Ph.D. za odborné vedení práce a za cenné rady, které mi pomohly tuto práci zkompletovat. Dále bych ráda poděkovala paní Lence Hůlkové a panu Ivanovi Slavíkovi za zapůjčení nezbytných materiálů a za jejich čas při konzultacích. Mé poděkování také patří Mgr. Gabriele Pilařové za pomoc s korekturou překladu.

Abstrakt

Tato bakalářská práce se zabývá životem a dílem spisovatele Adalberta Stiftera. V teoretické části je zpracován autorův život od jeho narození až po smrt, památková péče o jeho odkaz a informace o literární tvorbě, jejíž předlohou je rodné město Horní Planá, Šumava, její krajina a obyvatelé. Dále je zde také podán výklad biedermeieru a romantismu, který je patrný v jeho osobním životě. V praktické části se pracuje s milostnou korespondencí mezi Stifterem a jeho první láskou Fany a manželkou Amálií. Cílem bylo přeložit korespondenci z německého jazyka do českého, protože tato korespondence byla dosud vydána pouze v německém jazyce. Na základě korespondence je ukázána Stifterova psychika, jeho vztah s osudovými ženami a vliv na uměleckou tvorbu.

Abstract

This bachelor thesis deals with the life and work of the writer Adalbert Stifter. The theoretical part summarizes the author's life from his birth until his death, historic preservation of his legacy and information about his literary work inspired by his birthplace Horní Planá, Šumava, its landscape and inhabitants. Further there is also a commentary on biedermeier and romanticism that is obvious in his personal life. The practical part is constituted by the amorous correspondence between Stifter and his first love Fany and his wife Amalie. The aim was to translate the correspondence from German language into Czech because this correspondence has been published in German only. On the basis of the correspondence there is shown the Stifter's psyche, his relationship with fatal women and the influence on the artistic work.

Obsah

1. Úvod.....	6
2. TEORETICKÁ ČÁST	8
2.1. Život Adalberta Stiftera.....	8
2.1.1. Horní Planá (1805- 1818).....	8
2.1.2. Kremsmünster (1818- 1826).....	9
2.1.3. Vídeň (1826- 1848)	10
2.1.4. Linec (1848- 1868).....	14
2.2. Památková péče o odkaz Adalberta Stiftera	19
2.3. Literární tvorba	20
2.4. Romantismus, preromantismus	23
2.5. Biedermeier.....	27
3. PRAKTICKÁ ČÁST	29
3.1. Korespondence s Fany Greipelovou.....	29
3.2. Korespondence s Amálií Stifterovou.....	45
3.3. Romantismus v životě Adalberta Stiftera- Vztah s Fany Greiplovou	57
3.4. Manželství s Amálií Stifterovou.....	63
4. Závěr.....	68
Použitá literatura:	71

1. Úvod

Jako téma své bakalářské práce jsem zvolila osobnost Adalberta Stiftera, který byl kromě spisovatele a významného představitele *biedermeieru* také pedagogem, zemským konzervátorem, školním radou a malířem. V dnešní době je jako spisovatel spíše opomíjený a pro širokou veřejnost zapomenutý, což je zčásti následek nezájmu ze strany literárních vědců, ale i tvůrců učebnic a skript. Nezájem se dotýká nejen jeho literárních děl, ale i sbírek dopisů, které jsou výborným pramenem o tehdejší době, o autorových láskách, finančních podmínkách, ale i o psychice autora.

Adalbert Stifter měl velice zajímavý životní osud, a to jak v profesní, tak i v osobní sféře. Často žil ve špatných finančních podmínkách, ve svém mládí byl nešťastně zamilován a po sňatku s manželkou Amálií, která často navštěvovala svého bratra v zahraničí, se cítil v době její nepřítomnosti osamocen a zcela paralyzovaný smutkem a strachem o její zdraví. V těchto situacích obvykle nezvládal psát a plnit své povinnosti, což mnohdy způsobovalo finanční nedostatek manželů.

Ve Stifterově životě se neustále prolínají prvky romantismu a *biedermeieru*, které nalezneme kromě literární tvorby v jeho osobní korespondenci s první láskou Fany Greipelovou a manželkou Amálií Stifterovou. Vztah s Fany navzdory hluboké oboustranné lásce nebyl naplněn, protože narážel na nesouhlas rodičů Fany. Manželství s Amálií bylo šťastné a láskyplné, bohužel narušené Amáliinými častými odjezdy, bezdětností manželů a neúspěchy při pokusech o adopci. Bohužel ve věku 58 let se k tomu přidaly i vážné zdravotní problémy, které autorovi neumožňovaly již dále tvořit. Duševní osamocení, neschopnost dokončit svá rozpracovaná díla a vleklá nemoc donutila Adalberta Stiftera k sebevražednému pokusu, na jehož následky v 63 letech zemřel.

V první části své bakalářské práce se zaměřuji na chronologický výklad života. Jednotlivé kapitoly jsou uspořádány podle aktuálního místa pobytu v konkrétních letech. První kapitola pojednává o jeho rodném městě, Horní Planou, a poslední o Linci, kde v roce 1868 zemřel. Další součástí teoretické části je zmínka o památkové péči, které se věnuje především město Horní Planá ve spolupráci s Okresním muzeem v Českém Krumlově.

V Horní Plané se nachází zrekonstruovaný Rodný dům Adalberta Stiftera, ve kterém se každoročně pořádá mnoho zajímavých akcí a výstav. Tato část se také snaží terminologicky vymezit pojmy preromantismus, romantismus a biedermeier, které jsou patrné nejen v literární tvorbě, ale zejména v osobním životě. V kapitole o literární tvorbě je patrný důraz na autorův vztah k Šumavě, její přírodě a obyvatelům. Taktéž přináší přehled nejvýznamnějších děl, jejich námět a informace o Stifterovo nakladateli, Gustavovi Heckenastovi.

V druhé, praktické části bakalářské práce se nachází rozbor osobní korespondence Adalberta Stiftera s jeho první láskou Fany a s jeho manželkou Amálií. Dopisy jsou doposud vydány pouze v německém jazyce, psány písmem švabach. Tyto dopisy jsem přeložila do českého jazyka a následně odevzdala k jazykové korektuře paní Mgr. Gabriele Pilařové. V praktické části jsem tyto dopisy okomentovala, rozebrala a vysvětlila souvislosti, aby došlo k porozumění i u nepoučených čtenářů. V této části nechybí podrobnosti o Fany, jejich vztahu a jejím následném osudu, a o Amálii, jejich manželství a problémech, které je potkaly na manželské cestě životem.

2. TEORETICKÁ ČÁST

2.1. Život Adalberta Stiftera

Adalbert Stifter měnil za svého života často bydliště, v závislosti na studiích nebo na pracovních příležitostech. Pro dobrou orientaci a přesnost je tedy pojednání o jeho životě rozděleno do několika podkapitol, které jsou nazvány podle aktuálního místa pobytu v příslušných letech. První podkapitola se zabývá jeho rodištěm, tedy Horní Planou, druhá o jeho studiích v Kremsmünsteru, následující kapitola pojednává o Vídni, kde strávil bezmála 22 let svého života. Poslední kapitola popisuje život v Linci, kde také autor zemřel.

2.1.1. Horní Planá (1805- 1818)

Adalbert Stifter, významný rakouský spisovatel, pedagog, malíř a představitel *biedermeieru*, se narodil 23. října 1805 v malém městečku Horní Planá na Českokrumlovsku. Stifterův rod žil v domě č. 21 přibližně od roku 1660, do počátku 19. století se v tomto domě vystřídalo šest generací. Adalbert byl první příslušník generace sedmé, rodina se později rozrostla o další čtyři děti. Otec Johann pocházel ze starobylé rodiny tkalců a zabýval se obchodem s plátnem, cestoval tedy po cizích zemích. Matka Magdalena Stifterová, rozená Friepsová, která pocházela z řeznické rodiny, pečovala o dům a provozovny. Rodiče živilí početnou rodinu z výtěžku menšího hospodářství, tkalcovské dílny a obchodu s plátnem. Otec však Adalbertovi ve dvanácti letech tragicky zemřel pod převrženým vozem a vedle matky Magdaleny se o jeho výchovu starali především prarodiče, dědeček Augustin a babička Uršula. Adalbert jako nejstarší syn musel doma pomáhat, pásal dobytek, pracoval na poli a tak zanedbával školu. Bezespору prožíval harmonické dětství, neboť jeho vzpomínky se častokrát promítaly do spisovatelské tvorby. V životě chlapce hrála jeho dobrotivá babička podobnou úlohu jako česká babička v životě jeho mladší současnice Barunky Panklové. Malému Adalbertovi od dětství vyprávěla šumavské příhody a pověsti, které později včlenil do svých próz. U Stifterů se toho po smrti otce moc nezměnilo. Matka, která byla podporována rodiči, vše dobře spravovala. Jedinou negativní událostí byl sňatek Stifterovy matky s pekařem Ferdinandem Mayerem v roce 1820. Vztah Stiftera s nevlastním otcem byl spíše problémový. Stifterovi v Horní Planě nepatřili k nejhudším rodinám, ale

zámožní také nebyli. Žili po boku příbuzenstva starousedlých rodů, zejména z matčiny strany. (Srov. Rokyta, 1968, str. 5-6. Srov. též Stifter, 2000, str. 3.)

Adalbert sám sebe označoval za zvědavé a čiperné dítě, které se neustále vyptávalo svých rodičů na podstatu věcí okolo nich. První vědomosti ve škole i mimo školu získal chlapec od učitele Josefa Jenneho, odchovance Kindermannovy školy v Kaplicích, a od místního duchovenstva. Zatímco místní faráři pocházeli zpravidla z některých blízkých rakouských oblastí, místní kaplani bývali většinou Češi. Čechů byl v Horní Plané nevelký počet, některé bychom našli především v řadách zaměstnanců lesní správy. Sňatky českých schwarzenberských deputátníků s místními dívkami nebyly neobvyklé ani ve Stifterově blízkém příbuzenstvu. Horní Planá náležela od roku 1719 knížatům ze Schwarzenberga, nejvýznamnějšímu rodu v jižních Čechách. Tento šlechtický rod měl obrovský vliv na rozvoj českých dějin od 13. - 17. století. Vděčíme mu za rozvoj, kultivaci a ekonomický rozmach jižních Čech, za zmínku jistě stojí založení kláštera ve Vyšším Brodě roku 1259. Někteří ze Stifterova rodu byli velmi úspěšní. Dědův bratr byl rada v Krumlově, jeho děti měly v Praze továrnu na rukavice. Jiný ze Stifterových příbuzných byl dokonce ředitelem známé schwarzenberské hospodářské školy v Krumlově. (Srov. Rokyta, 1968, str. 6. Srov. též Stifter, 2000, str. 4.)

2.1.2. Kremsmünster (1818- 1826)

Po tragické smrti svého otce, který zemřel na jedné ze svých cest nedaleko Lince, odešel na doporučení místního osvíceného učitele Jenneho v roce 1818 studovat na prestižní gymnázium benediktinského kláštera v hornorakouském Kremsmünsteru. Velkou zásluhu na tomto rozhodnutí měl Stifterův tvrdohlavý dědeček, Franz Friepeš, který mladého Stiftera podporoval a věřil v jeho talent. To samé nemůže říct o kaplanovi z Horní Plané, ten totiž o Stifterovi rozhlašoval, že je netalentovaný, bez šance na úspěch. Další studium obvykle znamenalo sociální vzestup, neboť po dostudování byla tehdy na vesnici jistota pracovního místa učitele nebo faráře. Tento ústav byl velmi preferovaný mladou šlechtou a potomky měšťanstva. S mnohými spolužáky se Stifter setkal ve svém pozdějším v životě ve Vídni a Linci. Zde se mu dostalo nadprůměrného všeobecného vzdělání, zejména v humanitních a přírodovědecky orientovaných vědách. Byl ctizádnostivý žák, měl výborné výsledky a

dokonce již ve druhém ročníku dával kondice svým slabším spolužákům. Žáci gymnázia nebyli pod neustálým dohledem školy a měli dostatek času, aby se věnovali svým koníčkům nebo poznávali místní okolí. Volnočasové aktivity často pozitivně ovlivňovaly budoucí rozvoj žáků. Tento klášter, který byl proslulý obsáhlou knihovnou a přírodovědeckými sbírkami, byl především místem, kde se pěstovala věda. Největší dojem zanechal ve Stifterovi jeho profesor řečtiny a latiny Placidus Hall. Jeho literární portrét můžeme nalézt v novele „Kalkstein“. Díky diferenciovanému vztahu ke svému učiteli a podpoře svých zájmů u sebe shledal Stifter umělecký talent. V té době učinil první malířské a literární pokusy. Studovaný člen rodiny znamenal budoucí oporu pro matku i sourozence. Chlapci na venkově neměli v té době příliš na výběr, buď se stali duchovním, nebo učitelem. Matka se mezitím podruhé vdala, a přestože cesta byla daleká, prázdniny kratší než dnes, a vztah s nevlastním otcem komplikovaný, navštěvoval Stifter pravidelně s láskou svůj rodný kraj. (Srov. Rokyta, 1968, str. 7. Srov. též Stifter, 2000, str. 5-6.)

Horní Planá byla pevně zakotvena v jeho srdci a ve svých dílech se k ní vracel. Dětství, prožité uprostřed okouzující Šumavy a babička Uršula, která byla studnicí příběhů, byla inspirativním zdrojem po celý život. Měl rád i českou historii, studoval ji a dokonce o ní později napsal svůj slavný román „Vítek“, zabývající se dávnými osudy předků rodu rožmberského. Jeho literární a kulturní odkaz patří bezpochyby k důležitým hodnotám kulturního dědictví obou sousedních států. Je známo, že byl přesvědčen o tom, že český národ má právo na svou samostatnou existenci a že má dostatek schopností, aby byl schopen rozhodovat o svých záležitostech sám. Byl nepřitelem války, odpůrce útočné politiky Bismarcka a propagátor dobrých vztahů mezi národy. Těchto politických názorů si dodnes velmi vážíme. (Rokyta, 1968, str. 7.)

2.1.3. Vídeň (1826- 1848)

Od roku 1826 navštěvoval práva na vídeňské univerzitě. Po poklidném studiu v Kremsmünsteru byl Stifter vržen do nepřehledného velkoměsta. Jeho pobyt zde celkově trval 22 let, ale studia nikdy nedodělal. Pobyt ve Vídni byl protkán samými zvraty a napětím. Na univerzitě našel příznivce v osobě svého krajana z Frymburku a otcovského přítele, profesora fyziky Ondřeje Baumgartnera, pozdějšího prezidenta rakouské Akademie věd a

ministra financí, obchodu a veřejných prací. Baumgartnerovo dílo „Nauka o přírodě“ znal Stifter již v době svých studií na gymnáziu a jeho přednášky navštěvoval po celou dobu studia ve Vídni. Kromě přednášek z fyziky ještě navštěvoval hodiny matematiky a astronomie, po celou dobu studií práv se tedy ještě zabýval přírodními vědami. Profesor Baumgartner byl mocná opora pro chudého vysokoškoláka. Těžko by se později bez této známosti dostal do rodin rakouské šlechty jako učitel dítek. Adalbert se stal dokonce vychovatelem Metternichova syna Richarda, učil ho přírodní vědy a logiku. Živil se po dlouhá léta jako domácí učitel, což mu zajišťovalo skromný a nepravidelný plat. V roce 1829 Stiftera zasáhl existenční konflikt, protože nechtěl ze svých oblíbených oborů vytloukat peníze. Své zaujetí věnoval především „hladovému řemeslu“, tedy umění. V roce 1830 měl Stifter úspěšně vykonané všechny zkoušky až na poslední, ke které se z nevysvětlitelných důvodů nedostavil. Teprve v roce 1837, tedy po svém sňatku, se bezúspěšně pokoušel o řádnou měšťanskou. V roce 1841 jen o vlásek unikl zabavení majetku, neboť dosáhl propasti nejnižších příjmů. Mezi léty 1837- 1841 vystřídal dokonce dvacet různých adres. V následujících letech se mu vedlo o mnoho lépe, jeho knihy byly úspěšné a tak přispěly ke zlepšení finanční situace. V roce 1848 došlo v důsledku politického přístřování k zásadnímu životnímu rozhodnutí stát se zemským školním inspektorem. (Srov. Rokyta, 1968, str. 8. Srov. též Stifter, 2000, str. 7-9.)

Během prázdninových pobytů v Horní Plané se díky okruhu svých přátel osudově seznámil se svojí celoživotní láskou, Fany Greipelovou, měšťanskou dcerou bohatého velkoobchodníka s plátnem z domu na náměstí ve Frymburku. Zde prožil dobu velké lásky a dobu velké poetické inspirace. Její rodina však pro Stifterovu nejistou životní existenci sňatek zavrhla. Pro měšťanskou rodinu nebyl Stifter, jako student vyhýbající se dráze solidního povolání, vítaný nápadník. Fanyčin nápadník totiž v té době sám nevěděl, zda bude malířem nebo přírodovědcem. Stifterova náklonost k Fany probíhala několik let, největší intenzitu nabyla v roce 1829. V roce 1833 se vše zkomplikovalo, neboť se Stifter seznámil se svojí budoucí ženou, Amálií Mohauptovou. Dochované dopisy zrcadlí Stifterovu labilitu a neschopnost se rozhodnout. Nalezneme v nich touhu po společné budoucnosti, žárlivé výjevy, strach z opuštění i pokusy o distancování. Po odloučení se Stifter potkal

s Fany v roce 1835, tehdy podnikl poslední pokus o navázání vztahu a o odpuštění, neboť Fany zatajoval svůj poměr s Amálií. (Stifter, 2000, str. 10-11.)

Adalbert se na doporučení profesora Baumgartnera dvakrát ucházel o místo přednášejícího na univerzitách. V roce 1832, po přerušení studia, se ucházel o místo profesora fyziky na pražské univerzitě a o pět let později, tedy v roce 1837 o místo na lesnickém učilišti v Mariabrunnu v Dolním Rakousku. Pro pražskou univerzitu zpracoval písemnou práci, která byla velmi dobře ohodnocena, ale když došlo k poslední etapě konkurzu- ústnímu pohovoru, tak se pan kandidát neobjevil. Mezi lidmi se říkalo, že neměl na cestu. Mezitím se ucházel o další místa, ale pokaždé bez úspěchu. A tak Fany za manželku nedostal a ta se roku 1836 provdala za jiného muže, úředníka z Riedu. O tři roky později zemřela při narození syna. Zůstala mu tajnou, velkou, celoživotní láskou a inspirativní múzou po celý jeho život. Jeho vztah k ženám zůstal tedy po celý jeho život neujasněný. (Srov. Rokyta, 1968, str. 8. Srov. též Stifter, 2000, str. 9.)

Stifterovou ženou se stala v roce 1837 Amalie Mohauptová, dcera penzionovaného důstojníka. Amalia byla narozena v době, kdy její rodiče nakrátko pobývali v malé moravské posádce v Kojetíně. Měla se stát po jeho boku pyšnou a sebevědomou, ale i obětavou paní radovou. Byla si vědoma jako málokterá ze žen básníků velké hodnosti být ženou spisovatele, kterému se v té době říkalo „spisovatel na slovo vzatý“. Mladí manželé žili bohémským životem ve Vídni, často ve finančně nezajištěných poměrech. Manželství bylo spokojené a trvalo až do Stifterova úmrtí. Stifter dával soukromé kondice matematiky a fyziky synovi Metternicha a maloval obrazy. V této době psal své prvotiny, které byly v salónech čteny a šířeny. Byla to doba almanachu a v almanachu vyšla v dubnu 1840 také jeho první práce, novela „Kondor“. Byla čtena i v Čechách a přátelé Boženy Němcové ji dobře znali. Téhož roku byly otištěny „Polní květiny“, které přispěly k literárnímu vzestupu. Byl velmi produktivní autor, neboť mezi lety 1840 a 1850 uveřejnil 24 povídek a stal se velmi rychle uznávaným a známým autorem. Devět povídek bylo zařazeno do tzv. Studií, jejichž vydavatelem se stal nakladatel Heckenast. Gustav Heckenast (1811- 1878) byl Stifterův vydavatel a blízký přítel, se kterým si po celý život pravidelně dopisoval. Jejich korespondence je významným zdrojem informací ze Stifterova života. Heckenast soustředil

svou pozornost na Stiftera již od „Kondora a Polních květin“. Můžeme o něm tvrdit, že byl velkorysý a prozíravý. Ponechal Stifterovi tvůrčí volnost v psaní, ačkoli Stiftera tehdy kritika nemilosrdně kritizovala a čtenářská obliba opadala. Heckenast si dokonce předplatil knihy, které byly dopsány až mnohem později. Vydání některých knih se Heckenast ani nedočkal. („Z kroniky našeho rodu“ - tato kniha byla vydána až v roce 1939). Heckenastovi byl dokonce věnován poslední dopis šest dní před Stifterovou smrtí. (Srov. Rokyta, 1968, str. 9. Srov. též Stifter, 2000, str. 10-11.)

Zejména v roce 1842- 1846 se Stifterovi velmi dobře finančně dařilo, byl úspěšným spisovatelem a dobře honorovaným domácím učitelem. Z dobových materiálů se ale dozvídáme, že tyto peníze stačily s námahou pokrýt výdaje na autorův náročný životní styl. Od Metternichů přešel Adalbert jako literát a předčítatel do salónu kněžny Marie Anny Schwarzenberkové. Tam vládla dosud, co se literatury týče, spisovatelka Betty Paeli a docházela sem dokonce i kněžna Zaháňská. Kde jinde se básníci různého věku měli seznámit, než právě ve vídeňských literárních saloncích. A stalo se to v jednom z nich, u baronky Binzerové v Minoritní ulici v blízkosti vídeňského Ballhausplatzu. Tam se v roce 1846 sešli Stifter, Grillparzer, Eichendorff a Zedlitz. Baronka Binzerová měla tehdy velmi slavný salón, kam chodíval i císařův bratr Max, pozdější mexický císař. Tato baronka se provdala za barona Binzera, o kterém víme, že byl Kollárův druh a kamarád. Baronka se stala jednou z klíčových postav ve Stifterově životě, byla to mladá a duchaplná žena, která kdysi v českých Ratibořicích sama psala zdařilé novely. Mimo jiné patřil také do okruhu blízkých přátel knížete Josefa Colloreda- Mannsfelda. Tím se jeho finanční situace zlepšovala (zejména roky 1842- 1846), ale ve společnosti byl stále outsiderem, který se plně neintegroval do uměleckých kruhů v tehdejší Vídni. (Srov. Rokyta, 1968, str. 9-10. Srov. též Stifter, 2000, str. 9.)

Adalbert Stifter nepatřil k přímým oponentům předbřeznového absolutistického pojetí státu, ale současně nebyl nakloněn tehdejší cenzuře a špiclování vykonávané metternichovským systémem. Na počátku březnové revoluce roku 1848 byl nadšen a vítal změny, které by odstranily starý zaběhlý pořádek. Adalbert však nešel na barikády, ani nepředstíral tuto cestu jako leckterý z osmačtyřicátníků. Když byl svědkem radikálních

požadavků a krvavých událostí, tak odmítl jakoukoli revoluci už z principu. Uvědomoval si, že každá revoluce pohřbívá ideál svobody. Poslední ze zaznamenaných rozhovorů Adalberta s Metternichem před abdikací je charakteristický pro pozdější aspekty pedagoga Stiftera, týkal se otázky budoucí obecné školy na venkově. (Srov. Rokyta, 1968, str. 10. Srov. též Stifter, 2000, str. 15)

2.1.4. Lince (1848- 1868)

Lákavé představy o průběhu revoluce ze srdcí a mozků těchto osmačtyřicátníků brzy vymizely a vlivní přátelé Stifterovi radili, aby odešel do Lince, neboť by ho mohly ve Vídni potkat nepříjemnosti. Skepse z vývoje událostí ho přiměly k přestěhování do klidnějšího prostředí Lince, čímž začíná nová životní perspektiva Stifterova života. A tak se Adalbert rozhodl pro funkci zemského inspektora obecných škol pro Horní Rakousko se sídlem v Linci. Horní Rakousko nutně potřebovalo změnu systému výuky a školství, což umožnilo Stifterovi získat lákavé zaměstnání. Dva roky svědomitě psal statě o nových úkolech v oblasti výchovy a vzdělávání, až v roce 1850 byl jmenován zemským inspektorem pro venkovské typy škol. Byl přesvědčen, že díky své reformně školství může prosadit své výchovně- politické názory. Nejdříve zde chtěl pouze přečkat neklidnou dobu ve Vídni a posléze se navrátit zpět do Vídně, ale jeho pobyt se protáhl na celých dvacet let. O tři roky později se stal zemským konzervátorem. Při práci měl na mysli jasný cíl, chtěl spojit roli umělce a úředníka. Bohužel byl velmi svázán byrokratickými povinnostmi úředníka. Možná to byla touha stát se pokračovatelem díla Ferdinanda Kindermanna, nebo hrála roli výhodná poloha Lince. Bylo to totiž nesporně nejbližší z rakouských zemských hlavních měst směrem k rodným a milovaným Čechám. (Srov. Rokyta, 1968, str. 10. Srov. též Stifter, 2000, str. 16.)

V Linci byl častým hostem Palacký a Čelakovský zde navštěvoval gymnázium. Ale i manželé Binzerovi se usadili zanedlouho v Linci. Středem salónu paní Binzerové v krásném domě na linecké promenádě se stal pan zemský inspektor, školní rada a zemský konzervátor památek, Adalbert Stifter. Zemský inspektor Stifter byl na svém novém působišti mužem angažovaným. Roku 1850 byl jmenován radou a taktéž se stal duší muzejního spolku a hornorakouské galerie. Téhož roku obdržel Zlatou medaili za umění a vědu. Přes další vyznamenání a tituly (m. j. titul dvorního rady roku 1865) žil s rozpolceným pocitem umělce

svazovaného úředními povinnostmi. Výsledkem účinkování Stiftera v galerii bylo, že se zde objevilo pár tuctů obrazů od českých malířů. V Linci se našlo pro Stiftera hodně úkolů. Vznikla reálná škola a vznikaly také noviny. Stifter stál v čele a prosazoval jako ředitele ústavu svého krajana z Olomouce Aprenta. (Srov. Rokyta, 1968, str. 10-11. Srov. též Stifter, 2000, str. 16-17.)

V padesátých letech vznikla ve Vídni první instituce památkové péče, Centrální péče. Není překvapující, že prvním zemským konzervátorem v Linci se stal v roce 1963 právě Adalbert Stifter. Za jeho dozoru byl restaurován gotický křídlový oltář v Kefermarktu. Pro hraběte Lanberga vypracoval posudek o novogotickém interiéru hřbitovní kaple v Nezamyslicích na Sušicku. Jeho román „Nachsommer“ se stal chartou kultu památek a časných forem péče o památky. Stifterovi byla láska k památkám mravním postulátem. (Srov. Rokyta, 1968, str. 11-12. Srov. též Stifter, 2000, str. 22-23.)

Ve třicátých a čtyřicátých letech vystupoval jako spisovatel s náměty z venkovského života a přírody. Ideálem mu byl Jean Paul. Toho poznal Adalbert ve škole ve Vídni. Stifterovy „Studien“ a „Erzählungen“ patří k vrcholům německé prózy 19. století. A proslavily Stiftera i v Čechách. Stiftera najdeme v Riegrově Naučném slovníku, redigování sloupečku se připisuje Františku Palackému. Stiftera pojilo velké přátelství s ilustrátorem vlastního díla a s portrétistou-rytcem brněnského původu Josefem Axmannem. Stifterův román „Hochwald“ vyšel v roce 1862 v Lumíru a je velkou inspirací po dlouhou dobu. (Rokyta, 1968, str. 12.)

Stifterova kariéra byla sice velmi úspěšná, ale autor se cítil plný napětí, rozporuplných ideálů a vnitřních konfliktů. Pochopil, že jeho snahy o změny jsou velmi omezené a že jeho úřednické povinnosti zabírají stále více času. Měl mnohem méně času se věnovat umělecké tvorbě, což odhalila i tehdejší kritika, která přestala kladně hodnotit jeho literární díla. Cítil se zklamaný, nepochopený a zasažený vnitřním strachem a pochybnostmi. Stifter utekl do utopického vysněného světa, který se pro něj stával čím dál více potřebnějším, neboť se autorovi špatně dařilo. Svůj začátek kariéry započal s velkým nadšením a elánem, chtěl udělat mnoho pozitivních změn, bohužel ze své funkce odešel po propuknutí nemoci zklamán a nenaplněn. (Stifter, 2000, str. 19.)

Ke konci svého života, poznamenán nevyléčitelnou nemocí, se vydal poprvé a naposledy do Prahy. Paradoxem je, že Stifter byl za celý svůj život v Praze jen jednou a to na deset dní, aby mohl dokončit druhý a třetí díl svého historického románu „Vítek“, který věnoval lidem z rodného kraje, obzvláště pak našemu hlavnímu městu Praze. K tomu bylo zapotřebí mimořádné ochoty ze strany jeho velkorysého nakladatele Heckenasta z Bratislavy. Zajímavé je, že první souborné vydání jeho knih začalo roku 1901 v Praze. Stifter byl před svou pražskou cestu ještě v Karlových Varech. Putoval tam po Goethových stopách. Vyčítal karlovarským obyvatelům, že zanedbávají památky a slavné stopy Goethovy, Schillerovy a Beethovenovy. Ti si to také vzali brzy k srdci a každý z nich tam má dnes svůj památník. Jen Stifterovi nestačili dosud Karlovarští obnovit plaketu a desku na lázeňském domě. Z Karlových Varů nevedla Stifterova cesta rovnou do Prahy. S chotí se odebrali nejprve na kynžvartský zámek. Nikoli na pozvání zámeckého pána, jeho bývalého žáka, Richarda Metternicha, nýbrž jen na pozvání bývalého spolužáka ze studií v Kremsmünsteru Pavla Ratha. Ten měl na starost zámecké muzeum a jeho umělecké a přírodovědné sbírky. Tyto sbírky znal Stifter velmi důvěrně z doby působení v majitelově domě ve Vídni. Dnes víme, že se toto prostředí stalo jedním ze vzorů v románu „Nachsommer“. Román seznamuje s nástupem nových přírodovědných a technických disciplín v rakouské vzdělanosti, nových průmyslových odvětví, jako byla výroba ohýbaného nábytku v moravském východě v době vzniku podniku Thonetů v Rakousku. V pozadí dobového dění stojí nová vrcholná instituce obecné vzdělanosti, rakouská akademie věd. Zámek Kynžvart, jehož význam pro vznik a rozvoj muzejnictví byl Stifterovi dostatečně znám, byl stejně jako v tomto románu zarostlý anglickými růžemi. Jiné lokality z Čech, básníkovi blízké, se nám zde představují v reálné podobě. Postava starého Risacha má mnoho rysů z osobností rakouského konstitučního kabinetu Pillersdorfova. Jednou z těchto osobností je Stifterovo příznivec Baumgartner, později jmenován prezidentem Akademie věd. Taktéž byl univerzitním profesorem v Olomouci a ve Vídni. V Olomouci zavedl jako první vysokoškolský profesor přednášky pro řemeslníky. Mezi další postavy patří představitelé doby předbřeznové, rodák z Jihlavy Karel Bedřich Kübeck a František Antonín Kolovrat, pán na Rychnově. Svět osobností „Nachsommeru“ je syntézou myšlenkových proudů klasicismu a romantismu. (Rokyta, 1968, str. 14)

V červnu, v roce 1865, se Adalbert Stifter rozhodl uskutečnit vytouženou návštěvu Prahy. Tehdy probíhala v Klementinu výstava Stifterových vrstevníků. Jeho přítomnost se stala velkou výtvarní a literární událostí. Tisk živě komentoval jeho pobyt v hlavním městě, neboť jeho návštěva byla pokládána za jakýsi vrchol umělecké sezóny v Praze. Na počest jeho pobytu byl vystaven řezaný pohár Rintův, který byl Stifterem určený pro veřejnou subskripci ve prospěch Svatovítské jednoty. Psalo se o tom, že autor právě věnoval hlavnímu městu první vytištěný svazek svého „Vítka“. Je známé, že Stifter velmi toužil po schůzce s Palackým. Ten byl bohužel v té době nemocný a upoután na lůžku. Stifterovým průvodcem po Praze se stal archeolog Prokop Schmitt, byli spolu v chrámu Matky Boží před Týnem, putovali po Hradčanech a navštívili chrám svatého Víta. (Rokyta, 1968, str. 15-16.)

Ze Stifterových dopisů, které psal při svém pobytu v Praze, se dozvídáme o hektickém spěchu a podlomeném zdraví autora. Z dopisů se také dozvídáme, že zde vykonal mnoho návštěv. Navštívil ateliér sochaře Emanuela Maxe a svého přítele Augusta Piepenhagen, kterého velmi obdivoval. Měli spolu hodně společných ideálů a názorů, August byl navíc také rodák z Horní Plané a dvorní rada na odpočinku. Znali se osobně z Karlových Varů, pražská schůzka měla být příjemným závěrem celého pobytu. Doufal, že bude od Piepenhagenů vyzván k prodloužení pobytu, bohužel se nestalo. Toto zklamání se mu snažili vynahradit přátelé z kruhu Karla Egona Eberta. O tomto prostředí se Stifter zmiňuje ve smíchovské kapitole rukopisu „Mappe“. A tím vešel i pražský Smíchov, Mozartova krajina, do Stifterova díla. Majitel vily na Smíchově a hostitel v knize „Mappe“ není nikdo jiný, než Palackého kdysi věrný druh, Karel Egon Ebert. V jedné z ročenek Klaarova almanachu Libussa se objevil první Stifterův životopis, který otiskli jeho přátelé z Prahy. Dalo by se konstatovat, že Stifterova návštěva v Praze v roce 1865 má význam symbolický: v předvečer dalekosáhlých proměn ve státoprávní struktuře střední Evropy a rok před válkou roku 1866. Stifterovo románové dílo v Čechách bylo dokončeno právě v této atmosféře v Praze. (Rokyta, 1968, str. 16-17.)

V roce 1858 Stifterovi zemřela matka a v roce 1859 se pro dobrovolnou smrt rozhodla jeho nevlastní dcera, Juliana Mohauptová. Od roku 1863 trpěl Stifter chronickým onemocněním jater, opakovaně absolvoval několikátýdenní léčebné pobyty v Karlových

Varech, Kirschlagu a Lackenhäuseru. Kúry sice dočasně pomáhaly, ale nemoc nezadržitelně pokračovala a sílila. V roce 1865 byl nucen odejít z činné služby, byl penzionován a byl mu přiznán plný důchod. Tři měsíce před svou smrtí navštívil naposledy Horní Planou. Přijetí bylo tehdy vřelé a velkolepé. V důsledku prohlubujícího se duševního osamění, psychické deprese z neustálého přerušování práce a bolestivé a nevyлéčitelné nemoci se Adalbert Stifter po mnohotýdenním připoutání na lůžku pokusil o sebevraždu s použitím břitvy, na jejíž následky 28. ledna 1868 v Linci umřel. Když se 30. ledna roznesla po Praze zpráva o autorově úmrtí, vzniklo v Praze více nekrologů v novinách než ve Vídni a ostatním rakouských a německých krajích. Nad Stifterovým hrobem v Linci, na hřbitově sv. Barbory, stojí náhrobní monument, který navrhl Stifterův přítel a krajan Rint, řezbář a restaurátor, rodák z východočeského Kuksu na horním toku Labe. (Srov. Rokyta, 1968, str. 19-20. Srov. též Stifter, 2000, str. 24-25.)

2.2. Památková péče o odkaz Adalberta Stiftera

Jeho rodný dům č. 21 v Horní Plané byl do roku 1904 ve vlastnictví Stifterů. Později, v roce 1910 jej zakoupila obec Horní Planá. Po požáru v roce 1934 byly zahájeny stavební práce a později byl zrekonstruován. Původně se uvažovalo o zřízení muzea, ale nakonec sloužil dům jako obecní knihovna a byt. Po roce 1950 byly památky po autorovi umístěny do okresního muzea v Českém Krumlově. Až v roce 1956 propukly přípravy na zřízení památníku. Poděkování patří zejména PhDr. Rokytovi, pracovníkovi státní památkové péče a Janu Hulešovi, řediteli českokrumlovského muzea. Slavnostní otevření proběhlo v říjnu roku 1960. Tento památník měl sloužit ke sblížení národů a zlepšení kulturních styků se zahraničím. Rodná světnička s přílehlou jizbou byly přestavěny na muzeum a zpřístupněny veřejnosti jako kulturní památník. Při rekonstrukci se velmi dbalo na detailní popisy ze Stifterovy knihy „Kronika mého rodu“. V muzeu najdeme památky z jeho života, doklady jeho tvorby, tedy knihy a obrazy, na kterých malíř Stifter zachytil šumavskou přírodu. Můžeme si tedy prohlédnout obraz Horní Plané, Plešného jezera, Čertovy stěny, Frymburku, nebo Vítkova kamene. Muzeum se stává pravidelně místem mnohých kulturních, společenských a charitativních akcí. Majitelem je město Horní Planá, muzejní památník spravuje a provozuje Regionální muzeum v Českém Krumlově jako svou pobočku. Současná dvojjazyčná výstava pojednává o autorově vztahu k Šumavě, o jeho osobním životě a umělecké tvorbě. (Srov. Kovařík, 1977, str. 85-86; Srov. též Rokyta, 1968, str. 20.)

Již v roce 1868 byla na jeho rodný dům připevněna první pamětní deska v němčině, kterou tam najdeme i dnes. Druhá deska z roku 1960, v češtině, označuje Stiftera za „věrného syna Šumavy, který krásu a minulost Šumavy opěvoval ve svých knihách“. V roce 1877 byl postaven Stifterovými přáteli mohutný obelisk na vrcholu skalní stěny nad Plešným jezerem. Nalezneme ho na místě, kde se odehrává děj jeho knihy „Hvozd“. Další Stifterův památník stojí od roku 1906 v blízkosti Horní Plané na svahu kopce Dobrá voda. Bronzová socha Adalberta Stiftera zde stojí v dlouhém kabátě. V jedné ruce má knihu a ve druhé kulatý klobouk. Jeho výraz je vážný a zamyšlený a pohled je nasměrován do okolní krajiny. (Srov. Kovařík, 1977, str. 86; Srov. též Rokyta, 1968, str. 20.)

2.3. Literární tvorba

Do podvědomí svých čtenářů se Stifter zapsal až ve svých 35 letech. Jeho prvotina *Kondor*, první větší povídka na pokračování, se objevila v dubnu roku 1840 ve „Wiener Zeitschrift“. V roce 1840 vyšly jeho *Polní květiny*, které odstartovaly jeho literární kariéru. Městské obyvatelstvo oceňovalo zejména Stifterovo líčení venkova, venkovských lidí a krásné přírody. V letech 1840- 1850 byl považován za velice produktivního autora, protože napsal celkem 24 povídek. Devět povídek bylo zkompleťováno do tzv. *Studií*. V roce 1847 došlo k tzv. „tendenčnímu zvratu v dobové recepci“ (Stifter, 2000, str. 13.) A tak začal být Stifter postupem času velmi kritizován, a to kvůli „mánii popisnosti“. (Stifter, 2000, str. 13.)

Stifter je velmi spjat s naší zemí- místo, kde se narodil, je situováno na české straně Šumavy, Šumava se objevuje v mnoha prozaických pracích a první souborné vydání jeho knih začalo roku 1901 v Praze. Prahu navštívil pouze jedenkrát, ale svůj historický román *Vítek* věnoval „svým krajanům, obzvláště staroslavnému městu Praze“, což dokládá autorovu lásku k české zemi. Tento román popisuje dějiny Čech ve 12. století. *Vítek* je doklad autorovo lásky k české zemi a historii. Kniha se zaměřuje na neklidné období našich dějin v polovině 12. století, vypráví o bájném předkovi Rožmberků jako o statečném, moudrém a spravedlivém šlechtici, který jedná ve prospěch české země. Román zdůrazňuje autorův názor, že česká země ve středověku byla nezávislá na Německu. Můžeme tedy tento román chápat jako pokus o propagaci rovnoprávnosti a spolupráci mezi Čechy a Němci. (Srov. Kovařík, 1977, str. 86-87. Srov. též Stifter, 2000, st. 13-14.)

Německy píšící spisovatel tíhnul nejvíce ke svému domovu v Horní Plané. Motiv rodného města a šumavské krajiny se objevuje ve většině jeho děl. Výborně znal šumavský lid, ve svých dílech vyprávěl o osudech lesních a zemědělských dělníků, pastevců a řemeslníků. Stal se kronikářem jižní Šumavy, podobně jako Karel Klostermann psal o střední Šumavě. Zobrazil nelehký život jejích obyvatel, psal o životních příbězích prostého lidu a do příběhů zasazoval proměny přírody v koloběhu roku. On sám popisoval krajinu Horní Plané jako „*drsně slavnostní, líbezně pohostinnou a prostým půvabem okouzující*“. (Kovařík, 1977, st. 86.)

Mistrovsky uměl vylíčit přírodu, neboť měl citlivé oko malíře i poučený pohled přírodovědecky založeného člověka. Jeho díla si předsevzala cíl, pěstovat morální zdokonalování a estetické citění svých čtenářů. Přál si, aby lidé byli obětaví, skromní a pěstovali lásku a úctu k druhým lidem, k přírodě, zvířatům i obyčejným věcem všedního života. To, co se odehrálo hlavním postavám jeho děl, zažil často sám Stifter. Ve svých popisech chtěl zobrazit člověka jako nedílnou součást přírody, do které neodmyslitelně patří a nemůže s ní manipulovat. Ve 20. století se Stifterovo dílo těší velké oblibě čtenářů i zájmu ze strany literárních historiků. Toto tvrzení dokládají mnohačetná vydání a překlady do různých světových jazyků (v 60. letech dokonce do japonštiny). Jeho tvorba našla řadu obdivovatelů a napodobovatelů. Jeho vliv je patrný v raných dílech Karla Klostermanna. (Srov. Kovařík, 1977, st. 86. Srov. též Cífka, 1984, str. 86.)

Je nutné zmínit, že Stifterova stěžejní díla *Pestré kameny* (1953), *Pozdní léto* (1857) a *Vítek* (1865-1867) vznikala v Linci během autorovo vyčerpávající úřednické činnosti. Neustále byl konfrontován s permanentním nedostatkem času a tlaku ze strany vydavatele, což jej velmi skličovalo. Jeho odhad na dobu trvání vzniku nového díla byl často přespříliš optimistický, což demonstruje nedokončený dvousvazkový román *Z kroniky našeho rodu*. Z dopisů svému nakladateli se dozvídáme, že se snažil omluvit pomalé tempo připravovaných knih zárukou výborné kvality. V některých jeho dílech můžeme objevit vliv přírodovědecky orientovaného vzdělání, jako např. v románu *Pozdní léto*. V tomto románu, který opěvuje všestranný harmonický vývoj individua a zabývá se možnostmi obohacení vnitřního světa jedince, se setkáváme s mísením pohledu uměleckého i vědeckého. Jindy zase naopak třeba pozorování uměleckého díla - starobylého oltáře - vede k jeho pečlivému překreslení, vědeckému studiu umožňujícímu i hlubší prožitek umělecký, a k odbornému restaurování. Stifter skutečně oplýval nadáním na přírodní vědy a památkové péči se věnoval mnoho let, zasloužil se o restaurování mnoha důležitých pamětihodností v Rakousku. (Srov. Cífka, 1984, str. 86-87. Srov. též Stifter, 2000, str. 20.)

Svámi záměry, charakterem a vztahem k rodnému místu, se Stifter v mnoha věcech podobá Boženě Němcové. U obou autorů dominují rysy *biedermeieru*. Popis jihočeského venkovského prostředí nalezneme v povídce *Popsaná jedlička*, či v črtě *Horní Planá*. Velmi

známý je romantický příběh *Hvozd*, který se odehrává v době třicetileté války. V tomto díle byla vylíčena milovaná příroda z okolí Plešného jezera, stejně tak jako Božena Němcová ve své *Babičce* popisuje krásu přírody v Ratibořicích. Oba spisovatelé do svých knih dosazují tragické osudy a okamžiky. Nešťastná láska zaznívá jak v díle Němcové (příběh o Viktorce), tak ve Stifterových povídkách *Popsaná jedlička*, *Hvozd* a *Horní Planá*, který vyšly souhrnně pod názvem *Hvozd*. Je možné, že dosazování tématu nešťastné lásky do jeho knih je jakýmsi osobním vyrovnáním se s nenaplněnou láskou v mládí. (Srov. Kovařík, 1977, str. 86. Srov. též Cífková, 1984, str. 86.)

Je důležité také zmínit jméno Gustava Heckenasta (1811-1878), který byl Stifterovým vydavatelem i nejbližším osobním přítelem až do Stifterova úmrtí. Heckeast si všiml Stiftera již od jeho prvotin, tedy od *Kondora* a *Polních květin*. Zajímavý obchod mezi nimi proběhl v roce 1850. Stifter tehdy prodal Heckenastovi autorská práva na své dílo *Studie*. Cena, kterou za autorská práva obdržel, odpovídala honoráři za přibližně dvě vydání. Heckenast však toto dílo vydal jen do roku 1868 sedmkrát. Heckenast byl vždy velmi obezřetný, ale také velkorysý, nechával Stifterovi při psaní volné pole působnosti, ačkoli byl Stifter tehdy kritikou velmi odmítán. Některé knihy si předplatil, i když pak vyšly mnohem později, nebo dokonce nestačily být vůbec dopsány. Mezi Stifterem a Heckenastem probíhala po dlouhá léta hojná korespondence, která je důležitým bibliografickým pramenem pro všechny, kteří se osobou či tvorbou Adalberta Stiftera zabývají. Je zajímavé, že poslední dopis, který Stifter napsal šest dní před svou smrtí, byl adresován právě Gustavu Heckenastovi. Zmiňuje se v něm o svém špatném zdravotním stavu a můžeme ho považovat za rozloučení s drahým přítelem. (Stifter, 2000, str. 14; str. 25.)

2.4. Romantismus, preromantismus

Romantismus

Označení romantismus je spojeno se slovem románový, román, nebo „dobrodružný jako v románu“, později rozumíme pod označením romantismus cosi tajemného, fantastického nebo tajuplného. Představuje „jednu ze základních vývojových etap evropské literatury a umění, vytvářející se v první polovině 19. století“ (Slovník literární teorie, 1984, str. 322). Počátek romantismu nalezneme v Anglii, odtud se tento směr šíří do celé Evropy. V mnoha evropských zemích se ustálil romantismus natolik, že zde převládal celou první polovinu 19. století. Jde o rozsáhlý umělecký proud, který je bohatě diferenciován. Na romantismus nelze nazírat jako na pouhý umělecký směr, ale také jako na myšlenkové hnutí, životní pocit, názor a postoj celé generace. Jeho zrod je reakcí na přebývajícím klasicismu, na podřizování jedince jakýmsi větším, nadosobním cílům a ideálům. Romantismus se od samého počátku staví proti racionálnímu a normativnímu klasicismu, který upřednostňoval ostré hranice jednotlivých žánrů, kázeň, nápodobu, rozum, přísný řád, symetrii, společnost a normy. Normativnost chápal romantismus jako jakýsi „přežitek pozdně feudálního světového názoru aristokracie s jeho neměnnou sociální hierarchií, mocenským absolutismem a centralismem, které nerespektovaly člověka jako jedince“ (Slovník literární teorie, 1984, str. 322). Zatímco inspiračním zdrojem klasicismu se stala antika, v romantismu převládá zájem o gotiku, její tajemno, tajuplnost a bohatost. Estetika v romantismu dávala důraz na originalitu, míšení žánrů, spontánnost, tvůrčí aktivitu umělce, cit, svobodu, nespoutanost, jedince a bizarnost. Romantismus se zasloužil o rozbití klasicistního kanónu a žánrové hierarchizace. Největší zájem měl o formy neklasické (především lidové) a otevřené. Snažil se o kultivování žánrů, které stály doposud mimo preferovaný záběr (povídka, román, lyrickoepické žánry), nebo byly zcela neoprávněně zařazované do tzv. literatury pokleslé. Dávali volnost verši, rýmu i próze, obohacovali umělecký jazyk o archaismy nebo o prvky lidové řeči. Velice často docházelo k lyrizování dramatu a dramatizování prózy. Typickými žánry byly zejména básnická povídka, poema, moderní epos, román ve verších, historický román nebo povídka. (Srov. Slovník literární teorie, 1984, str. 322-323. Srov. též Prokop, 2000, str. 3.)

Jedná se o směr, který je čistě individualistický a subjektivistický, reagující na vítězství kapitalistických ekonomických vztahů ve společnosti a projevující se touhou člověka po svobodě ducha i těla. Charakteristický je zejména životný pocit romantiků, který vychází z rozporu mezi jejich ideály, sny, tužbami a dobovou realitou. Tento rozpor, který se často nazývá konfliktem „srdce a světa“, způsoboval pocity deziluze, zklamání, rozčarování a hluboké krize. Touha po svobodě individua neustále narážela na nesvobodu v oblasti ekonomické a politické. Každý autor se s problémem rozporu mezi ideálem a realitou vyrovnal jiným způsobem. Časté jsou útoky do fantazijního, iluzorního, mystického nebo pohádkového světa. Autoři se tedy věnovali historickým látkám, psali o fantazijním světě, exotických dálkách, někteří o legendách a mystických událostech nebo místech, někteří se přihlásili ke křesťanské víře. Čeští spisovatelé spatřovali řešení v principu upřímné lásky, nebo hledali útěchu v lidové mytologii a tvorbě. Romantismus, který se u nás objevil ve 30. letech 19. století, se v českých zemích rozštěpil do několika proudů. Můžeme mluvit o romantismu vlasteneckém a romantismu individualistickém (revolučním). Představitelé vlasteneckého romantismu se zaměřili především na lid, jeho osud, budoucnost a na národní dějiny. Náměty čerpaly především z lidového folklóru, bylo důležité, aby díla upevňovala národní tradici a identitu. Hlavními hrdiny byly zejména slavné postavy z naší minulosti. (Srov. Slovník literární teorie, 1984, str. 322-323. Srov. též Prokop, 2000, str. 3-4.)

Představitelé revolučního romantismu vytvořili vyhraněnou formu subjektivizujícího romantismu. Neutíkali před rozporem jejich snů a dobové reality k historickým, mytologickým či pohádkovým motivům. Jedná se o romantický „světobol“ nebo „rozervanectví“. Snažili se naopak svůj odpor dávat aktivně najevo, a to jak v soukromém životě, naplňováním romantických ideálů, tak v literární tvorbě. Nejznámějším představitelem tohoto směru se stal ve světě G. G. Byron, u nás pak K. H. Mácha. Důležitým znakem tohoto odvětví romantismu je autobiografický přístup ke zpracování literárního díla. Dílo často zrcadlí autorův osud, životní postoj, myšlenky a pocity. Dochází k hojnému využívání kontrastů, často dochází k přehodnocování (mění se pohled na loupežníka, řeší se, proč se jím stal a kdo je za to zodpovědný). Romantismus projevoval zájem o lidskou psychiku, chtěl pochopit lidskou duši, jeho sny, vášně a touhy. Obhajoval nárok jedince na volnost. Postavy jsou velice nekonvenční zjevně i mentálně, jejich sociální statut nebývá

příznivý. Můžeme se tedy setkat s katem, žebrákem, poutníkem, vrahem, zlodějem, svůdcem nebo sebevrahem. Hrdina se obvykle cítí nepochopen, osamělý, nemilovaný, zrazený a nešťastný. Romantická láska není nikdy šťastná, bývá neopětovaná, spoutaná konvencemi, manželským sňatkem nebo tragická. Romantický hrdina často miluje spíše svůj vysněný idol, nikoli reálnou ženu. Kvůli lásce je hrdina schopen se vzdát všeho, hrdinka se naopak bojí porušení konvencí, není schopná je překonat. Hrdinův osud končí většinou tragicky, smrtí nebo sebevraždou. Charakteristická jsou místa, na kterých se děj odehrává. Autor vybírá místa tajemná, temná a výjimečná, takže se můžeme setkat s vyličením hřbitova, hradu, zříceniny, katedrál, temných lesů a opuštěných jezer. Romantické vyzvedávají sílu přírody, obdivují minulost, mystiku a exotiku. Příroda vždy roste naprosto volně, nespoutaně, rozmanitě a divoce. Má odrážet romantikův niterný pocit, anebo kontrastovat s tragédií lidského osudu. Básník je vnímán jako člověk mimořádně nadaný, citlivý, vnímavý a imaginativní člověk, který je schopný vyslovovat mnoho více než ostatní. Byl často v kontrastu s hrubým, netolerantním a nechápavým prostředím. Další typický znak je záliba v osamění, v depresi, v úvahách o kosmické a metafyzické problematice světa. (Prokop, 2000, str. 4.)

Romantismus je považován za předposlední velký evropský umělecký styl, který se prosadil kromě literatury i v malířství, hudbě nebo architektuře. V 19. století byl postupně nahrazen realismem a biedermeierem. Pokud se vrátíme na počátek vzniku romantismu, tak musíme zmínit termín preromantismus, na který romantismus navazuje. (Slovník literární teorie, 1984, str. 323.)

Preromantismus

Romantismus měl na co navazovat, v 18. století se totiž objevuje preromantismus (tzv. předromantismus). Samotný pojem preromantismus je velice problematický, protože nemá obecnou platnost. Někteří autoři tento pojem nepoužívají a mluví spíše o tzv. sentimentalismu, někteří tento pojem neuznávají a díla řadí buď ke klasicismu, nebo k romantismu, podle toho, které rysy v literárním díle převládají. (Slovník literární teorie, 1984, str. 292.)

Tento směr se začal formovat v Anglii, a to nejprve v oblasti ideové a teoretické jako požadavek na originalitu tvůrce a později se projevil v koncepci tzv. „přirozeného umění“, preferující individuální prožitky jedince, jako nejčistší etapu umělecké tvorby označuje lidové umění. Preromantismus se staví do opozice proti klasicismu a zároveň tvoří přechod od klasicismu k romantismu. Zahrnuje i ty projevy a tendence v literatuře, které již mají své vlastní označení, jako je například sentimentalismus nebo německé hnutí Sturm und Drang. U nich docházelo k mísení ustupujících prvků, názorů a postupů klasicistních a na druhé straně nastupujících prvků romantických. Tento proud vyniká subjektivností, extrémní citovostí, fantazií, podrobným líčením přírody a odkrytím citových prožitků. Konkrétní projevy preromantismu lze najít v tzv. sentimentálním a černém románu. Pro francouzskou preromantickou literaturu jsou příznačná tzv. plačtivá a občanská dramata a rodinné romány. Tento směr již dával přednost jedinci, jeho jedinečným schopnostem, zájmům a pocitům. (Slovník literární teorie, 1984, str. 292- 293.)

V naší literatuře se preromantismus projevil až na konci 18. století, avšak hlavní rozvoj nastal až v první třetině 19. Století, je spojen převážně s jungmannovskou generací a národním obrozením, tedy s funkcí národně buditelskou a vlasteneckou. Do tohoto období spadají padělky rukopisů, prozaické práce J. Lindy, Klicperova dramatická díla a poezie J. Kollára a F. L. Čelakovského. (Haman, 2010, str. 74- 75.)

2.5. Biedermeier

Tento směr je pojmenován podle německého výrazu *bieder*, tedy bodrý, čestný nebo bohabojný, „*původně ironické označení středostavovského životního stylu v době ponapoleonské a předbřeznové (1815- 1848) v Rakousku a německy mluvících zemích, ovládaných reakčními policejními režimy*“ (Slovník literární teorie, 1984, str. 46). Tento termín byl na počátku myšlen hanlivě, podle jména postavy Gottlieba Biedermeiera, která se objevila v parodiích v jednom z německých časopisů. Termín *biedermeier* se velmi dobře uchytíl a je dodnes hojně používán v souvislosti nejen s literaturou, ale také s tehdejší módou, bytovou kulturou nebo společenskými zvyky. Biedermeier odráží tehdejší vzestup středního stavu (úředníci, obchodníci, živnostníci) v rovině hospodářské i sociální jako konzervativní opora absolutismu, který byl tehdy ohrožený buržoazní revolucí. Tento směr můžeme taky chápat jako důsledek násilného potlačování svobodných veřejných aktivit, můžeme mluvit o tzv. *metternichovském absolutismu*, kdy byla nastolena přísná cenzura. (Slovník literární teorie, 1984, str. 46.)

Biedermeier je nejen umělecký styl, ale také životní postoj, který se „*projevoval úzce uzavřeným okruhem zájmů osobních a rodinných a adorováním rodinné idyly*“ (Slovník literární teorie, str. 46). Prosazuje se zejména v bytovém exteriéru, který napodobuje použitím lacinějších materiálů empírový styl aristokracie. Měšťané však nebyli natolik bohatí, aby mohli stavět budovy a paláce, proto se *biedermeier* projevil jen v exteriérovém vybavení. Vyjadřuje pozitivní útěk k rodinnému krbu, rodinnou atmosféru, pohodu, útulnost, klid a uzavřenost před okolním světem. Ostře se odlišoval od romantismu, neuznával rozervaná gesta subjektivní romantiky. Je rezignací na přehnaný subjektivismus a vypjaté osobní ambice, také představuje rezignaci na slávu a hmotné statky, uctívá život skromný, tichý a neambiciózní. Ideálem byla vyrovnanost, harmonie, moudrost, klid, harmonické stáří, záliba v detailech, a zejména záliba v domácím, známém a útulném prostředí doma. Jeho cílem pak byla výchova vyrovnaného, moudrého člověka, který je nevýbojný, družný, skromný a obětavý a vyznává pouze ušlechtilou zábavu. Biedermeier požaduje, aby se člověk stal součástí nadosobního řádu, byl si toho vědom, a byl s ním v naprostém souladu.

Miloval uzavřené prostory, nevzrušivé děje, klidnou atmosféru a vyrovnané povahy, vyhledával zátiší a zívětrí útulných krajín. (Slovník literární teorie, 1984, str. 46.)

Před románem upřednostňoval *biedermeier* spíše menší formy, tedy povídku, obrázek, črtu, pohádku, baladu nebo humoresku. *Biedermeier* se zásadně odlišoval od romantismu vztahem autora k čtenáři. V romantismu byl autor chápán jako mimořádně nadaný, vnímavý a citlivý člověk, který je schopen vyjádřit věci, které ostatní vyjádřit nesvedou. Autor, píšící v období *biedermeieru*, se výrazně odlišoval zejména svým vztahem ke čtenáři. Snažil se působit dojmem obyčejnosti a pokory, vyjadřoval sounáležitost ke svým čtenářům, o nichž píše a které se snaží oslovit. Autor dává jasně najevo, že je na stejné úrovni jako jeho čtenář, nesnaží se stylizovat do role výjimečného a mimořádně vnímavého autora. Čtenář má být nejen baven a povzbuzován, ale také vychováván. Schopnost oceňovat výchovné poselství literatury bylo znakem dobrého čtenářství. (Slovník literární teorie, 1984, str. 46.)

Výraz *biedermeier* je uplatňován jako označení německé a rakouské literatury z období pozdního romantismu, můžeme se s ním setkat i v naší literatuře. Česká varianta *biedermeieru* se začala vyvíjet přibližně po roce 1835, jeho nástup souvisel úzce s kritickým odmítnutím subjektivního romantismu a lyricko-epické básně *Máj*. Počátek vývoje u nás je jakousi modifikací vlastenecké modifikace, ve které se objevuje polemický pohled na člověka a svět, ve kterém žije. Toto období je spojeno především s tvorbou prozaika a dramatika J. K. Tyla. Ve druhé polovině 40. let se objevují nové progresivní přístupy a metody, které se přibližují evropskému realismu. Docházelo i k prvním polemikám s *biedermeierem*. Karel Havlíček Borovský proslul svou známou kritikou *biedermeieru* v satíře „Citlivá večerní píseň a la Píček“. Nejhodnotnější díla vznikala až v polovině 50. let, byla to například Erbenova *Kytice* a *Babička* Boženy Němcové. Svého vrcholu dosáhl *biedermeier* ve 4. etapě Národního Obrození, konkrétní projevy můžeme najít v díle Tyla, Erbena, Němcové. (Srov. Slovník literární teorie, 1984, str. 46. Srov. též Haman, 2010, str. 136-137.)

3. PRAKTICKÁ ČÁST

3.1. Korespondence s Fany Greipelovou

Milá přítelkyně,

Slíbil jsem ti, nebo lépe řečeno, jsi mi dovolila, abych Ti napsal. Tohoto dovolení využívám a posílám Ti tyto řádky z Vídně s tisícovým pozdravem. Téměř nesnesitelný je mi opět život ve Vídni v porovnání se zlatými, šťastnými časy, které jsem prožíval v tak příjemné společnosti v budějovickém kraji. Na tyto dny nikdy nezapomenu, byly to nejkrásnější prázdniny za celou dobu mých studií. Pro každého vzdělaného člověka s vnímavým citem, je to vřelá životní potřeba, své srdce připojit k jinému člověku, kterého miluje, se kterým může žít v srdečném vztahu. Proto je mi u vás tak dobře, protože vím, že jste dobří a protože si můžu vychutnat blažený pocit smět Vás opravdově od srdce milovat. Nezapomeň nikdy, milá Fany- na to, co jsem ti o prázdninách řekl, vše bylo řečené upřímně, ze srdce tvého nejlepšího přítele. Přece kdybys to zapoměla, o jedno tě prosím, nevysmívej se mým slabostem, neobyčejně by mě to mrzelo, neboť tě skutečně miluji a milovat stále budu. Já vím, je to jen líbezný přelud, je to jen domeček z karet, ze kterého se tak velmi raduji, přesto je mi tento přelud a domeček z karet velmi milý. Budu zarmoucený z větru, který dříve nebo později vše odvane. Pokud je to nerozumnost, které se dopouštím, pak je to pouze ono ježdění sem a tam, že jsme se tak sblížili. Ať jsou věci, jaké jsou, o této jediné buď přesvědčena, že zůstanu stále Tvůj přítel v plném slova smyslu a nikdy nebudu proti Tobě nejednoznačně jednat, nýbrž pokaždé otevřeně, spořádaně a vážně. Chtěl bych Ti toho nekonečně mnoho říct, co nelze vsunout do dopisu. Prosím tě, určitě mi napiš, srdečně tě o to prosím.

Vídeň, 7. listopadu, 1828

Nejdražší přítelkyně,

jsem tak ješitný a namlouvám si, že již budeš podrážděná, protože Tvé vlídné psaní nedostalo dlouho žádnou odpověď. V očekávání tedy, že Ti má odpověď, ale i mé mlčení není lhostejné, omlouvám mé dlouhé mlčení tím, že jsem si nemohl vymoci skutečně ani minutu času, neboť hofmistr hraběte Colorada onemocněl a já musel obstarat veškeré obchody, takže jsem v půl osmé ráno odešel a vracel se domů v půl deváté večer a takto to probíhalo denně, dokud byl hofmistr nemocný. Je to opotřebované ospravedlnění z nedostatku času, ale doufám, že svému příteli zachováš důvěru, že Tě nechce oklamat.

Tvé psaní, které tak nespravedlivým způsobem nazýváš čmáranicí, mě ohromně uchvátilo, neboť jsem se ujistil, že mé přátelství, a Tvá přízeň ke mně nemá prchlivý charakter, který je vlastní náklonnosti, obyčejně dobrému známému, se kterým se člověk po určitý čas dobře baví, když je ale pryč, postupně zapomíná na veselého společníka. Promiň mi- na začátku jsem si skoro myslel, že uzavřené přátelství s Vámi o prázdninách, které bylo velmi úzce navázané, že jste nám dovolili přátelské tykání, nebude nic dalšího, než momentální vzplanutí přátelského okamžiku, kde mladistvý cit je stržen radostí, k něčemu se zavazuje, co přece, když čas tak postupně Váš závoj zahaluje, že slaběji a slaběji prosvítá- a konečně zcela mizí z vědomí.

Velice by mě mrzelo, kdyby vzájemná náklonnost v našem okruhu, která se zakládá na otevřenosti a důvěře našich vztahů, kdyby tento průběh všeho lidského se musel ztratit, ačkoli láska a důvěra jako děti ducha hned Vašemu otci nezávisle na zákonech smyslového světa a pomíjivého nesmrtelný by měl být a věčný. Nezlob se, jestliže pochybuji, zda nebude pomíjivý rozum přece jen jednou dýchat na naše přátelství. Obávám se času, kdy naše přátelství začne pozvolna upadávat a kde mládí, čas nenucené, veselé lásky, bude vzpomínat jako na krásný sen, který musel udělat místo realitě. A tak bude člověk den ode dne nešťastnější, jak se mladické přátelství vytrácí. Neboť pouze ten je bohatý, který je milován a smí milovat. Potom už člověk nemá nic na světě, když nemá bratra nebo přítele, kterého by miloval, o kterého bych se strchoval, věřil mu a směl se o něj starat. Ale nechci Tě opravdu rozladit se svými pochmurnými úvahami. Podívej, jsem dobře zabezpečený, co se týče životních potřeb a přece, ten, který se jindy těšil ze života, je ode dne vážnější, jak jsi už sama

zpozorovala, že jsem v uplynulých prázdninách nebyl tak veselý, jako dříve a moje čelo se kabonilo. Velký díl na tom má vědomí, že jsem měl určité přání, které je mi nanejvýš a které se nikdy nesplní. Nyní se přání odebírá na věčnost, ale zůstane mi milé, tak dlouho, jak budu žít. Nenech se rozesmutnit! Matyáš mi dobře nerozuměl. Psal jsem mu, že bych věděl o litografickém otisku z Grünau (byl totiž v obchodě s uměleckým zbožím na Michaelplatzu) a že jsem se chtěl k něčemu odhodlat, totiž koupit ho a pro Tebe malovat. Ale pomysli na můj hněv a mrzutost, když jsem tam ovšem šel po dlouhé době a dozvěděl se, že je pryč a že byl poslední. Je mi to velice líto, že jsem v Tobě vzbudil přání, jehož uspokojení nyní není v mé moci, ale Tvůj Frymburk by měl být opravdu pěkný. Už jsem dvakrát začal, sám pokaždé zase roztrhal, neboť mě to neuspokojovalo. Nech to až na jaro, až bude více světla, neboť teď nejsou barvy nanášeny čistě a jasně, neboť chybí základní potřeba, sluneční svit. Tvůj otec Ti ho přiveze při své další cestě do Vídně. Kdybys mi chtěla posílat měšec, jako odměnu za mou práci, tak Tě prosím, abys mi žádný neposílala a raději mě odměnila svou nákloností.

Bavíš se dobře o masopustu? Byla jsi už na bálech? Co dělá Nani? Způsobil letošní karneval opět neštěstí? Brzy, brzy, hned jak dostaneš tento dopis, napiš mi, co Ty a Nani víte, a co bude chtít N. B říci. Žij dobře, pozdravuji Nani nastotisíckrát.

Vídeň, 3. února, 1829

Tvůj přítel Stifter

Vídeň, 15. květen, 1829

Nejdražší přítelkyně,

Tvé poslední psaní, ač mě při pohledu na známý rukopis velmi potěšilo, způsobilo mi rozmrzelost, neboť otrásl a zranilo mé city. Vážím si Tebe a Tvého přátelství tak moc, že se nemohu zmocnit těch prostředků, které mi dáváš k dispozici milosrdným způsobem, abych ospravedlnil mojí čest před Tebou a Tvým bratrem, který o mně rovněž pochybuje. Abych to mohl učinit ještě zodpovědněji, chci Tvůj dopis projít řádku po řádce, zodpovědět a kde to bude nutné, také vyvrátit. Píšeš, že se určitě nebudu zlobit kvůli Tvému dlouhému odmlčení, když vím příčinu, ale přitom jsi žádnou příčinu neuvedla- mám-li tedy přestat být znepokojený Tvým mlčením, řekni mi tu příčinu. Jiné místo v Tvém dopise říká: že mé přátelství dozajista muselo ochladnout, neboť jsem zasadil nedůvěru do toho Tvého. Budeš nazývat nedůvěrou, když muž vlastní šperk, dokonce ho ještě nevlastní, nýbrž si toužebně přeje dosáhnout jej a když tento poklad střeží jako vlastní oči a hned úzkostlivě myslí na zamilovanost, jakmile nějaká těžkost nastane, která zřejmě ohrožuje jeho majetek, nazýváš to nedůvěrou. Kdo přitom může zůstat lhostejný, zda mu jeho přítel píše, nebo nepíše- nemiluje. Nechci ani za nic, že na někom, na kom spočívá má láska, může být klidný, když mu velmi dlouho nepíše. Smiš mi odpustit mé obavy a pochyby, jsou to potomci upřímné náklonosti. Dále v Tvém dopise lze doslova číst: otázky, které jsi mi pokládal v tvém minulém dopise, ponechám bez odpovědi, proč bych měla, Stiftere, ještě jednou vysvětlovat něco, co si vysvětluješ jako hloupost. Už si raději nebudeme před prázdninami psát, neboť mně je od tvého posledního dopisu, jako kdyby Tě vzpomínky na podzim odváděly od Tvých přátel. Co mi chceš tímto místem říci, tomu nerozumím. Je to posměch a ironie nebo jsem Tě urazil v posledním dopise, že nazývám mou lásku k Tobě pošetilostí. Fany, jestli jsem Tě urazil, potom jsi mi špatně rozuměla. Lásku k Tobě nenazývám hloupostí, nýbrž nazývám hloupostí, že si stále dělám naděje, že sním o krásné budoucnosti, kde budou takové poměry, že se tyto sladké naděje nikdy nenaplní. Proto ji nazývám hloupostí, protože mně i tobě může způsobit bolest, proto si myslím, že by bylo lepší, kdyby zde nebyla, abych Ti nezpůsobila neštěstí, neboť tato vášeň nemůže vést ke štěstí, proto jsem bojoval již podzim proti vzklíčení v mém srdci, abych nerušil tvůj klid, proto jsem byl smutný, protože jsem to nedokázal

překonat a nepředvídal jsem dobrý konec a přece jsem nemohl tuto lásku zanechat, proto ve mně shledáváš rozpor, že jsem si přál tě nyní se vši mocí svého srdce mou nazývat a nyní se nutím myslet si, že by bylo lépe, kdyby to bylo jako dříve, a proto nazývám tuto lásku hloupostí! A říkám- nemám pravdu. Ale co rozumím pod hloupostí, má ještě hlubší, sužující smysl než jaký si myslíš. Rozum nepřipraví dívku, Tvou lásku o její klid a přeci nemohu náklonnost mé duše zničit, jak velí chladný rozum. A tak ve mně panují dva hlasy, které si odporují, a tak se stalo, že Ti v tomto momentu říkám, že Tě miluji a že by bylo lepší, kdybychom byli jen přátelé. Kdybych mohl odhalit své nejtajnější pocity k Tobě jako kniha, abys mi porozuměla, ale nikdy nemohu vyjádřit ve slovech, co živě stojí před duší a Ty mi možná opět neporozumíš. Toto bojování a zápasení, tento rozpor ve mně, nebo lépe řečeno, svědomí, které mi vyčítá, že ničím Tvůj klid, když jsem tě začal nepopsatelně věrně milovat, měl jsem být jako muž silnější. To je to, co mě trýzní a v tomto smyslu máš pravdu, když nazýváš vzpomínky na prázdniny jako ničitelky mých přátel. Jestliže jsi to ale pochopila tak, že je mi to líto, protože jsem nyní ochladl, potom mi činiš těžké bezpráví, které jsem si od tebe nezasloužil, neboť bych své kamarády nevyměnil za svou lásku, dokonce i když mi přináší bolest. Dále zaznívá ve tvém dopise: „vrátíme se zpět do našich dřívějších poměrů, vím, ty si to přeješ“. Fany! Jak jsi to mohla napsat? Bylo by to pro tebe tak snadné, všeho se zříci? Já ne. Na mou čest, na tomto místě jsem se musel kousnout do rtů a slzy mi vyhrkly do očí. Myslíš, že je to tak lehké, obnovit minulý vztah nenuceně a v klidu? Kde je jednou rovnováha narušena, ať je to láskou, ať je to nenávistí, tam to nelze navázat, neboť tam bude stále a navěky vládnout jisté napětí, úzkostlivost a ostych, které brání duši se vesele a volně pohybovat, proto mají oba jen tyto alternativy, buď se budeme skutečně milovat, nebo se musíme zcela odcizit, žádná třetí neexistuje. Nežádej mě, abych si přál návrat do minulého stavu, dobrotivé nebe! Jestliže by na mém přání záleželo, co jiného bych si přál každým pulsem svého života - ale pokud si myslíš, že musí dojít k odloučení a zapomnění, nuže ve jménu Božím, jestli se srdce proto v nespokojenosti a v opovržení každým krásným pocitem užívá, že tak bude odměněno, pak to tedy nevádí, vůbec nevádí. Konec tvého dopisu mě rozhněval, neboť je nanejvýš štiplavý, skoro se mi chce říct škodolibý. Pišeš, že když chci být upřímný, uvidíš v mém příštím dopise, že mě v mém dopise už stálo úsilí, se tak jevit, jak na podzim bylo k uvěření. Zatímco zde sedím a pracuji na kresbách pro Vás, a již dopředu se

raduji z vaší radosti: dostanu dopis, kde stojí uvnitř něco takového! Myslím, že bys mě měla znát lépe, já se nezdám, svou čest také zakládám na tom, abych ukázal, jaký jsem ve skutečnosti, masky jsem vždy nesnášel a jinak bys toho moc o mé dřívější lásce nevěděla. Já jsem ji nikdy neskrýval, na to jsem příliš hrdý, nechci své činy zamlčovat, nýbrž bránit proti každému, který by ji chtěl hanět. Ty víš, nikdy jsem ti nepochleboval, často jsem řekl něco nepříjemného, což odlišuje důstojného muž od hejska a od iniciátora, proč bych se tedy měl najednou začít jevit se takový, jaký nejsem. Hned na začátku školního roku jsem přerušil veškerou korespondenci s Lincem, protože bylo pod mou čest, mít jen velmi vzdálený kontakt s někým, kdo by mne mohl nařknout, že jej miluji. Řekni mi, probůh, jak ses mohla domnívat, že jsem se změnil? Můj poslední dopis nemohl být příčinou nebo jsi ho pochopila zcela nesprávně, ale to je nemožné. Proč tedy neuvedeš důvod, kvůli kterému mě považuješ za změněného. Tvůj bratr nebyl tak ustaraný, neboť mi napsal, že ve Frymburku panuje názor, že na budoucí prázdniny sem nepřijedu, protože zde zůstanu kvůli jedné dívce. Musím se smát a rozčilovat se nad tímto bizarním názorem. Jak Vás to vůbec napadá, vždyť já jsem celý den tak zaměstnaný, že bych měl sotva čas, navštěvovat nějakou dívku, dokonce i kdybych se s nějakou seznámil-nyní ale neznám žádný dívčí pokoj v celé Vídni, pouze od vidění - a zůstanu na prázdniny zde!!! Minulý čtvrtek jsem vyjednával skutečně živě s panem Jaxem, studentem medicíny, že by byl u dvorního rady od léta místo mých hodin, abych tam mohl. Toto všechno mohou Schiffler a Mugerauer dosvědčit- tak se věci mají, a nyní se podceňuji, když ty smíš! Hluboce mě to zranilo, avšak vím bez pochyb- a věřím, že jsem před tebou ospravedlněný. A nyní, Fany, zopakují mojí otázku z předešlého dopisu. Prosím tě, nevyhýbej se mi, slib mi to - nechci již dále setrvávat ve dvojím vztahu mezi přátelstvím a láskou- ať už je odpověď jakákoliv - jednou se musí rozhodnout- nepochybuj o mé lásce a upřímnosti;- věru se žádnou dívkou jsem tak počestně nezacházel. Napiš mi skutečně brzy.

Nani přeji vše dobré.

Stifter

1. října 1829, Vídeň

Moje srdečně milovaná přítelkyně!

Špatný, zapáchající vzduch, hluk, a především bolest srdce mi říkají, že jsem ve Vídni. Včera večer, ve středu 30. září jsme byli přijati ještě svítícím sluncem v Nussdorfu a dnes je mojí jedinou, utěšující záležitostí napsat Ti tyto řádky. O Fany! V mém celém životě jsem nepocítil žádnou takovou vnitřní bolest, s níž jsem v pondělí ráno stál před Tvou postelí a loučil jsem se. Bylo mi, jako kdybych musel od všech oddělit zemi, která pro mě má vždy jen lásku a přátelství, jako kdyby přede mnou stál rok plný neštěstí. Zahalen v obleku, jsem šel, bez toho aniž bych s ostatními prohodil slovo, až na Fridauera- horu před sebou. Tam jsme se posadili, poté jsme kráčeli dále přes les, aniž bychom utrpěli nějakou škodu. Až do Weissenbachu jsme byli mokří skrz naskrz, a ve Zwettlu jsme si museli vysvléci sako a kozačky. Samotné počasí bylo tou nejnepatrnější těžkostí, co mě potkala; v mém srdci byla nevyřčená bolest, a já jsem se zkoušel na nejrůznějších cestách rozptýlit: stále a stále jsem narážel někde na předmět nebo myšlenky, které mi Tě připomínají. V Linci o Tobě mluvila mladá hostinská, zajímala se o Vás- hltal jsem každé její slovo. U Mugerauera Bartoloměje jsem Vám poslal poslední pozdrav a došel si pro vodu. O Bože! Buď jsem musel přehánět a výborně básnit, smát a rámusit: nebo jsem seděl na střeše nebo zcela vpředu na špičce lodi a myslel na minulost, toužebně jsem vzpomínal na vzdušné zámky, které mi tvoří bolest, jež je v zármutku přec tak sladká, že i vědomí ví, že jsem Tebou milován. Vídeň nezlepšila můj smutek, nýbrž jí naopak zesílila. Nenávidím to město, jeho obyvatele, jejich ruch, dynamiku a hluk, jako smrt. Vše mě zde zraňuje, vše mě ruší, protože je to zde tak zcela jiné, než u Vás, panuje dobrota, poctivost ducha a láska. Víme teprve, jak jsou nám naši přátelé drazí, když už je nemáme. Teprve teď vím, jak Tě neskutečně miluji, i když mezi námi stojí 32 mil. Neboť nevidím Tvůj přátelský pohled, neslyším tvůj hlas a nemůžu Ti říct, jak mi je na duši. Všude, kam jdu a stojím, všude na Tebe myslím, stále je mi, jako bych tě měl někde vyhledat, jako bych Ti měl to a ono říci, jako bych Tě musel někde najít: ale kde moje oči spočinou, potkají studené a cizí oči, které mi připomínají, že jsem opět v bezcitné Vídni. Nesměj se, když ti říkám, že mi samotnému jídlo nechutná a že se těším na noc, kde spící o ničem nevím, nebo mě klame sen, že jsem u Tebe.

Fany, milá, milá přítelkyně! Když si pomyslím, že se jednou budeme muset rozdělit- prosím tě, neunáhluj se, když ti přivedou toho, který by se o Tebe měl ucházet- zničíš mi srdce, když budu vědět, že budeš nešťastná, a přece, může to být jinak? Cizí člověk přijde a odvede chladně Tvé srdce, že mě i tebe udělá nekonečně nešťastným. Nebude Tě znát, neocení Tě podle zásluh- a mně- mně to zlomí srdce, protože budu vědět, že Tě bude vlastnit surově a bez lásky. Přece když je na světě věrnost a víra, prosím Tě, spoléhej na mě a důvěřuj mi, spíše ztratím svůj život, než abych ztratil Tebe. Kéž bys byla natolik odvážná a důvěřovala mému čestnému slovu, nebo lépe řečeno, v mou poctivost! Silná výdrž musí vést konečně k cíli. Co se mě týče, chtěl bych všechnu sílu, které jen ve mně je, vyburcovat k činnosti, chci pracovat, jak jen člověk pracovat může- ale Ty musíš z lásky zachovat důvěru v můj příslib jako odměnu za mé úsilí. Jednou musí přece přijít čas, kde bych mohl předstoupit s čestností před tvé rodiče a poprosit je, aby mi Tě jako mojí největší lásku na zemi mohli dát. Potom i Tvá matka uvidí příklad, že ne každá studentská láska je pomíjivá. Nemysli si, Fany, že blouzním, ne, od té doby co jsem měl rozsáhlý pohovor s vrchním radou Sommerem (jak se později dozvíš), od té doby je to mé střízlivé, nezvratné rozhodnutí, abych Tě získal, nebo nežádám žádnou práci a žádnou radost na světě. Samozřejmě mi můžeš namítnout, že už to probíhá dlouho; ale silný cit se zasazuje o daleký cíl, neupustí od toho cíle, dokud jej nedosáhne- a pokud je to pravda, že miluješ stejně tak Ty mne, jako já Tebe- pak ani pro Tebe nebude tento cíl tak daleký, a výdrž příliš zdlouhavá. A mimo to, co je na celém plánu nemožného a pochybného? V nejhorším případě to může trvat 6 až 8 let, a proč by pravá láska nemohla tento časový úsek překonat? Jen malé a slabé povahy se vyděsí před velkým, a dalece vyhlížejícím plánem. Na druhé straně také existují příklady, že se to podařilo rychle. Dnes mi vyprávěl Reißer, že nějaký (jméno jsem zapomněl), který v minulém roce absolvoval, je nyní zaměstnán v Linci s příjmem 600 zlatých. Jemu se to podařilo, proč by to někdo odpíral mě? Mám mecenáše, a to velké, má láska mi dodává odvahu, a Bůh mi nadělil talent, který mi dává právo k velkým očekáváním, proč bych neměl jít v tomto případě vpřed? Proto buď odvážná, ať neselžeš, zůstaneme si věrni a budeme stále vyčkávat, nám věrným musí přát štěstí. Z mé strany dávám Ti mou blaženost do zástavy (neřeknu nic více a vím snad, co zde říkám a slibuji), že si jen Tebe vezmu, budeš-li mi chtít zachovat věrnost, i kdybys byla sto let stará. Teď znáš všechna má rozhodnutí. Odpověz mi na to upřímně, jak to

cítíš u srdce. Napiš mi okamžitě, prosím Tě srdečně, dívko! A všechny Tvé názory, Tvé pocity, a vše, co se Tebe týče. Bylo ti také tak bolestivě a úzkostně? Jak jsi strávila dny? Tvá nemoc mě stále trápí. Ještě jedno pouto bych chtěl letos mezi Tebou a mnou navázat, které by ti mohlo přinést přátelské slovo- občanský list. Všechny básně, které nalezněš podepsané jménem Ostade, jsou ode mne. Neříkej ale o tom nikomu, neboť by mohlo uvnitř být něco, co by bylo schopné výkladu. Pečuj o kaktus, sám jsem jej vypěstoval. Pozdravuj Nani na tisíckrát, také Minnu, skutečně rád jsem tu dívku poznal. Neotálej se svojí odpovědí, než napíše Matyáš, ale ať Ti dá obálku na Tvůj dopis. Nebydlím u Schifflera a Mugerauera. Měj se dobře nastotisíckrát, a jestliže mě trochu miluješ, tak mi napiš skutečně, skutečně brzy.

Jsem tvůj navždy milující přítel Stifter

Nejdražší přítelkyně!

Tvé řádky jsem obdržel dvacátého tohoto měsíce. Vyčkával jsem netrpělivě na Tvou odpověď a Ty si můžeš domyslet, s jakým spěchem jsem, neboť byla noc, a já jsem našel ležet dopis na stole pod rozsvíceným světlem, roztrhl pečeť a proletěl očima Tvá slova. Ale už při otvírání papíru se mě zmocnila nevrlost, když jsem viděl, že je obsah tak krátký. Je to tak krásný pocit, který máme, když spatříme rukopis vzdáleného, milovaného přítele, a projdeme si ho a když z každé řádky vidíme vykukovat jeho duši, srdce, jeho život a protkání: tak se mi jeví způsob duchovního kontaktu a radosti, slova zastupují nepřítomného miláčka a každá maličkost má váhu pro dychtivého čtenáře. Tak krátký dopis mi připadá, jako by se dva přátelé, kteří se dlouho neviděli, sešli na jednom místě, popřáli si dobré ráno, a opět se rozešli. Copak není důležité sdělovat si i tyto maličkosti, pro srdce tak nesmírně důležité? Což není samotné psaní rozhovorem s přítelem? Pro mne je přinejmenším teď tak sladké psát daleké lásce, než od ní přijímat dopisy, a jestliže jsem ti celý papír málo popsal, tak pořád ještě cítím, jako bych Ti toho měl ještě spoustu povědět. Podívej, na toto vše jsem taktéž musel myslet a stále jsem se nemohl zbavit nepříjemného pocitu, že se mi dokonce zdálo, že forma dopisu je zběžná a chladná. Může být, že náznak smutné nálady při pohledu na krátkost psaní zahalil také obsah do tmavých barev, může také být, že jsem příliš mnoho očekával, neboť jak mnoho nemá člověk nepřítomnému příteli říci, jak mnoho si nepřeje se dozvědět, každý pohyb duše po svém odjezdu, každé slovo, každou maličkost se chce dozvědět od své milé- proto se Ti rád omluvím, a chci se snažit věřit, že můj nepříjemný pocit vychází z důvodu, že jsem si dopis přečetl v jiné náladě, než jsi ho psala. Se zřetelem na bod našeho vztahu musím s obsahem souhlasit a vážím si hluboce otevřenosti Tvého smýšlení. Já jsem si odpověď představoval přibližně tak, jak byla skutečně napsána, jen o jednom, a sice o tom nejdůležitějším, ses nevyslovila, totiž co si myslíš o tom, co bychom měli dělat. Nebo to mám rozklíčovat ze souvislosti Tvého psaní? Zkoušel jsem to a přišel jsem na 3 možná východiska, čtvrté neexistuje. Buď ve vztahu pokračovat dál, jako je to nyní, nebo ho zcela zrušit, nebo to celé přiznat Tvým rodičům, a postavit se jejich rozsudku - to jsou tři cesty, které v naší situaci máme. Co se týče prvního možnosti, přímo jsi ji zamítla, jak je z Tvých slov patrné: „ a stále přežívat v neustálých tajnostech- i Ty sám to můžeš považovat za nemožné“. Máš pravdu, tato cesta se mi také nelíbí, protože se mi zdá, že to není to

nejšlechetnější. Co se týče toho druhého, totiž, říct to Tvým rodičům, to by bylo to nejkrásnější a nejpřímější a mé srdce k tomu velmi inklinuje. Často jsem se snažil o prázdninách vše říct Tvé matce, bylo mi, jako kdybych se měl zbavit hříchu, a mohl být zase od srdce šťastný, má láska k Tobě se vždy vzepřela tomuto úmyslu, neboť je to to, co nás může navždy rozdělit. Jestliže si ale myslíš, drahá Fany, že by to bylo lepší, tak mi to napiš, a já Tvé matce napíšu, vše jí přiznám, poprosím jí, aby mi dovolila jen jediné, že Ti smím psát, a sice tak, že může všechny dopisy číst, jen nás nesmí náhle a zcela rozdělit, to bych nesnesl a jestliže s tím opravdu bude svolná, uvidí z mého chování, že o nás, mladých pánech (jak Ty říkáš) nemusí hned smýšlet opovržlivě, neboť chci a musím si v tomto bodě získat její plnou úctu. Chceš-li, riskneme úspěch. Ale také je třeba popřemýšlet nad tím, že tento prostředek může vše zničit; neboť pomysli jen, že si od nás vyžádá, abychom náš vztah zcela ukončili, co potom? Přesto pokračovat? To, Fany, naše čest již nedovolí; neboť, co je nyní tajností, bylo by potom podvodem a Tvoji milí rodiče si podvod skutečně nezaslouží- od Tebe ne, protože jsi jejich dítě, ode mě ne, protože vděčím nekonečně moc vašemu domu, a protože mě mají rádi a mají ke mně důvěru. Nezbyvá nám tedy nic než rozchod. Ty sama pochybuješ o dobrém východisku, když píšeš: „ ty víš, jak má matka smýšlí o mladých pánech, proto se vzdávám každé naděje, že jednou svolí“. Z toho vyplývá, že neschvaluješ první cestu ani druhou- co tedy zbývá? To třetí, rozchod. Ale, Fany, ne! To jsi určitě nemohla myslet ve Tvém psaní, nemohu, nesmím a nechci navěky uvěřit, že bys to učinila, aniž bys předtím vyzkoušela jiné varianty. Ty víš, jak velmi Tě miluji, já vím, že Ty mě také miluješ, jak by tedy bylo možné, že jen jeden z nás pociťuje přání zničit naši lásku. Co se mě týče, jsem pyšný na svou lásku, ať je pošetilá a beznadějná - mému srdci je dobrým duchem, zdokonaluje mě a pozvedává- a bez legrace, milá Fany, od té doby co vím, že mě miluješ, od té doby mi je, jako kdybych se stal lepším člověkem: jsem velkorysejší a laskavější, a tak skvělý nápad, ke kterému se jinak můj živý temperament nechal zlákat, se nyní nekoná, cením se a mám se nyní sám více rád, protože mě miluješ, a můj život dostal smysl a řád. Ale také láska se pro mě stala nezbytnou, že si sám sebe neumím bez ní představit. Třesu se před myšlenkou, že by to jednou mohlo být jinak. Často, když nyní přemýšlím nad situací, že patříš někomu jinému, je mi, jako by bylo po mé občanské existenci, jako by bylo lhostejné, jestli jsem něco nebo nic, neboť to jediné, kvůli čemu je život krásný a potřebný, kvůli čemu

chci mít dobré postavení a něco ve světě znamenat, to jediné zde na světě již nenaleznou, k čemu mi tedy bude nezávislost, čest, bohatství, a vše ostatní, co blázen uctívá, když mi neslouží jako prostředek, kterým lze dosáhnout toho, co je jediným bohatstvím srdce na zemi- rodinného štěstí- manželka podle mého srdce, světlo a život muže. Nebo bych měl poskytnout navíc příklad tolika tisíc nešťastných manželství, a vybrat si bytost, která by mi denně připomínala, že jsem s Tebou mohl být šťastnější? Ne, raději ne. Co by mě těšilo na zemi, když mě netěší má manželka? Muž, nešťastný ve svém domově, je zničen v srdci v nejvnitřnějším pilíři své spokojenosti, a žádné takzvané štěstí z vnějšku, nedokáže usmrtit červa, který šíří jeho duši. Zmizíš-li pro mne, pak už mi také nebude záležet na světě. Mohou mi potom nabízet ta nejblýskavější zaměstnání, mně je to jedno- potom je to pro mě už pozdě- k čemu je však celé toto přemýšlení- ať Tě nebe uchrání a udělá šťastnou, potom chci také já lásku, kterou jsi nyní Ty, zkusit přenést do svých prací a na lidskost- dobročinný život, říká se, prý přináší také spokojenost. Někdo, kdo by četl tyto řádky, by věřil, že má láska je blouznění, jen ten, který nosí to stejné bohatství ve své duši, mi může rozumět, a může vědět, že to duchovní a nadmyslové je schopné nekonečné síly a výdrže, které slaboch jen zadržuje a vysmívá se, ale nemůže pocítit.

Napiš mi opravdu brzy, můj život, není tak dlouhý, abych Tě nechal čekat. Domníval jsem se totiž, že sem Tvůj bratr přijede, a z toho důvodu jsem mu podstrčil psaní, osamělý nyní čekám už tak dlouho. Napiš mi toho skutečně mnoho a určitě brzy. Pozdravuj Nani. Žij nastotisíckrát dobře. Líbám tě, tvůj vroucně milující Albert

Vídeň, 15. 11. 1829

Drahá přítelkyně!

Protože jsi v karnevalovém opojení zřejmě zapoměla, že ve Vídni žije někdo, koho by velmi potěšily tři řádky od tebe, proto mám to privilegium, abych Ti těmito řádky připomněl, že už od začátku listopadu čekám na Tvou odpověď. Napsal jsem okamžitě po přijetí Tvého dopisu. Žádná odpověď. V lednu jsem opět napsal. Žádná odpověď ani od Matyáše, ani od Tebe. Měl bych si na to zvyknout, že už od Vás nebudu dostávat žádné dopisy, ale protože se potkávám každodenně s prokletým pošťákem a protože myslím stále na Frymburk a stále si tajně namlouvám: třeba dnes něco přijde. Řekni mi přece, co to má znamenat? Také Therese Huberová si stěžuje, že jsi jí od začátku roku neposlala řádku. Také jsi na ní, na tu, kterou jsem si myslel, která byla Tvojí první přítelkyní, zapoměla? Člověk může ledacos snést a ledacos ho přebolí; ale jednoho znám, který to v žádném národě, v žádném nebeském pásmu, při žádné teplotě a věku nemůže lhostejně snést- co to je? Nechci to pojmenovat, ale často tuším, že v mém horizontu visí tyto mraky. Přál bych si, aby to bylo, jak jsem si vždy přál, chci a nemohu hloubat, jinak se rozhádám strašlivě sám se sebou; že jsem blázen, hrozný blázen! Mám rozpustilou, veselou náladu, a dopis od Matyáše je vzorník veškeré bláznivosti; přece vzpomínám si, že branci, kteří byli odvedeni k vojsku, lomcovali železnými tyčemi oken, s vlhkýma očima mávali klobouky, z rozlícených srdcí obrovsky výskali. Nechci Ti nic vyčítat, že jsi za celé čtyři měsíce nenapsala ani slovo, snažím se věřit, že se Ti stalo něco nepředstavitelného nebo jsi měla své odůvodnitelné příčiny. Napiš tedy nyní- napiš aspoň jednu řádku a vysvětli mi Vaše podivné mlčení. Pro Tvého bratra jsem přítelem tak jako pro nikoho jiného na zemi- a upřímně řečeno, on tváří se, že to nepoznal-a přece je to v mém srdci. Tebe miluji tak upřímně a nelitostně, jak bych mohl sotva milovat sestru: a čtyři měsíce plynou bez řádky. Hájím Tě prudce proti sobě samému, ale člověk podléhá svým klíčům- jak rádo by také srdce chtělo věřit, musí ale v poslední době dávat nutně a trýznivě srdci za pravdu bezpodmínečné moci jasného pohledu rozumu. Zda o Tobě pochybuji? Ještě ne: ale jsi mi záhadou, jsem zmatený, a upřímně řečeno, stojím na pochybách. Jestliže blesk roztrhne oblaka voda z mraků a zemětřesení zničí můj přístřešek: rozpoznám tak vládu Boží, a snáším ztrátu s klidnou bolestí: když ale špatný soused nebo lehkovážné ruce bojovníka zničí můj majetek, tak musí být bolest v živém pocitu uražené práva a je o to bouřlivější, protože vidí, že to nemuselo být. Poté, jestliže chata a zahrádka byla jediným majetkem- poté si zoufá nad

důstojností své duše- a stává se darebákem- já to o tom nechci přemítat! Minule jsme tančili u paní Šinkové až do 3 do rána, a vše se dobře vyvíjelo. Prosím Tě, napiš mi, napiš hned po obdržení těchto řádek, zda jsi mi byla nakloněná, napiš opravdu mnoho. Měj se dobře.

Tvůj vroucně milující přítel Adalbert

Vídeň, 14. 2.1830

Milá drahá přítelkyně!

Horní Planá je mi strašně prázdná, jen tebou jedinou se mé srdce stále zaobírá- nevýslovný pocit, z polu smutek, z polu blaženost sídlí ve mně od svatby Schifflera s Marií- dvou lidí, jejichž osud je s tím naším tak těsně spjat a jejichž štěstí tak tvrdě kontrastuje s naším neštěstím, že se mi od oné mše v Křišťanově ani nechce vítězit nad pocitem nejhlubšího soucitu se sebou samým. Od toho okamžiku však vím, že mne ještě miluješ- viděl jsem dobře, jak jsi během bohoslužby o trochu couvala, aby se naše pohledy nestřetly a jak uplakané oči jsi pak měla, mému pohledu, jenž jen tebe hledal, ani trochu neušlo, jak tvým nitrem probíhají smutné, krásné vzpomínky. Jsi anděl, kterého si nikdy nezasloužím, po svých rodičích jsi zdělila nevyčerpatelné bohatství srdce, mým andělem svatým jsi, tak čistým a dobrým, jak jsem se mohl na tobě dopustit toho, co jsem učinil! Poté, co jsi mi řekla, že jsi toho ode mne neočekávala a já litoval, od té doby je ve mně taková palčivá bolest a trest, že nepocituji nic jiného než touhu: abych na tvém nevinném a čistém srdci mohl toto břímě vyplakat hořkými slzami, kdyby to přeci jen přineslo úlevu. Když mi řekli, že si budeš brát Hubera, posedl mě duch žárlivosti a uvažoval jsem o plánu zapomenout na tebe i na celou minulost, a protože mě ještě bolest nepřestala šírat, hledal jsem, jak se v těchto případech stává, štěstí v novém vztahu, které tomu starému dřívějšímu nepřeje a nalhává osiřelému pocitu, teď jsi tedy milována a šťastna, ach, to já přece nebyl. Je jen jedna jediná láska a po ní už žádné více. Chorobná ješitnost to byla- ukázat vašemu domu jsem chtěl, že si umím najít krásnou, bohatou a vznešenou paní. Ach, kdyby se mé srdce brzy po tomto experimentu zlomilo! Čím blíže byla má svatba s Amálií, ke které mělo dojít, tím jsem byl neklidnější a nešťastnější. Tvůj obraz, tak čistý a něžný, stál v pozadí dřívější doby, tak

krásná byla vzpomínka a tak bolestivá, že poté, co jsem dal Amálii slovo příštího manželství, když jsem přišel domů, plakal jsem bez ustání na podušce své postele- pro tebe.

Navzdory mému úmyslnému zatvrzení jsi byla přece vždy nevěsta mojí duše- byla jsi přece vždycky ta svatá, ke které se modlilo mé lepší Já - a jak často jsem hledal Tvé dopisy a všechny je přečetl. Teprve tehdy, až když jsem byl dostatečně silný, abych roztrhal nové pouto a vše jí řekl a z mého sebetrýznění došel k jasnému rozhodnutí- teprve, když Amálie řekla: Děkuji Vám za Vaši upřímnost, a vážím si Vás, že jste zůstal věrný své první lásce atd., teprve potom se znovu navrátil nekonečně sladký mír do mého srdce, jako kdybys řekla: miluji tě ještě a nepodceňuji tvé dobré srdce. Toto všechno jsem snad neřekl, abych se ospravedlňoval, ne, nýbrž abych vysvětlil své chování. Kdybych měl Tvou jednoduchou nevinnou duši, tak bych tiše snášel, neponižoval bych své srdce vzdorem a jiným konáním nezpůsoboval žal. Lidé říkají ovšem; neprohřešil ses proti ní, Vaše dohoda byla zrušena- jako kdyby spojení srdcí mohlo být zrušeno slovy!!! Byla by to ode mě holá nevěra, proč bych ji potom náhle znovu porušil? Protože mi můj rozum říkal, že mne a jí nemůžu udělat nešťastnou; neboť jsem jí nemiloval, abych našel zalíbení v jejím polibku, musel jsem si k tomu představit Tvé rty. Ale dobře, vše je pryč, a tato příhoda znovu ukázala, jak je má láska k tobě nepřemožitelná, stala se posledním pochybením mého pocitu, způsobila ale to dobré, že chci být laskavý a v čisté krásné lásce k Tobě si pověsím Tvůj obraz ve mně a s laskavou úctou neustále budu zdobit. Jsem nyní sám se sebou spokojený, jak jsem již dva roky nebyl a cítím, že tato spokojenost neustále bude stoupat.

Nyní ještě něco: když nechceš opovrhovat srdcem, které tak těžce zbloudí od svého vážného cíle, lituje toho a obrací se, když Tvá dobrota uschová ještě zbytek staré lásky a něžnost, tak si vezmi opět mou lásku, kterou Ti nabízím jako ponižující almužnu, a uzdrav mojí bolest s laskavou něžností - já vím, že jsem Ti dlužný, a nikdy, po celý svůj život, by Tvé srdce nemělo zarmoutit nešetrné slovo nebo nějaký čin poranit Tvou duši. Žádný muž na zemi Tě nemiluje více než já, protože Tě žádný nezná lépe nežli já- a žádný Tě nemůže učinit šťastnější. Řekni ano (a ty to uděláš, protože jsi tak dobrá) a já promluvím s Tvými rodiči a objasním jim, že spojení mezi námi není nesmysl, a poprosím o jejich svolení. Řekneš-li ale, že už mě nemiluješ, strpím, jak také srdce pociťuje bolest a pouze Tebe učinit manželkou

svých nápadů a dále Tě milovat, až do mé smrti. Napsal jsem toto všechno, protože se bojím, že není čas k rozhovoru. Ostatně nechci v žádném případě, aby tento papír zůstal tajemstvím mezi námi, naopak, porad' se se svou matkou, a popros ji, aby se mnou promluvila.

Bud' zdráva, tvůj navždy vroucně milující A. Stifter

Horní Planá, 20. srpna 1835

Překlad z: Adalbert Stifters Sämtliche Werke, 1916

Jazyková korektura: Mgr. Gabriela Pilařová

3.2. Korespondence s Amálií Stifterovou

Milovaná drahá manželko,

Protože mi přišlo čekání na Tvůj dopis dlouhé, tak už začínám s odpovědí na dopis, který teprve obdržím. Dnes je už pondělí večer a nemám žádnou řádku od Tebe, což mě trochu zneklidňuje, ačkoli jsem si myslel, že když jsi přijela ve čtvrtek do Peterwardeinu dostatečně brzy, že budeš mít toho tolik co říci a vyprávět a že tudíž nebudeš mít čas, abys mi mohla napsat. Proto že mi napíšeš teprve v pátek nebo dokonce v sobotu a já proto trpělivě čekám až do středy. Krabici s Tvými zelenými šaty jsem obdržel, ale proč jsi k nim nepřiložila ani jedinou řádku, abych věděl, proč jsi je poslala, neboť musíš mít v kufru ještě dostatek místa a určitě se Ti budou hodit, když se dostaví třeba chladnější počasí, neboť jsou z vlny, a Ty máš se sebou samé tenké. Snad mi to všechno vysvětlí Tvůj první dopis, a já proto přecházím k dalším věcem, které se mezitím přihodily. Včera byl u mě Hekenast, nejenže bude smlouva přijata takovým způsobem, jaký jsem mu navrhl, nýbrž předal vše do mých rukou, zanechal zde 60 zlatých, abych mohl taktéž zaplatit rozběhnuté práce a přislíbil, že bude každý měsíc posílat 60 zlatých, hned po vytištění také doplatí vše, co bude zapotřebí za rukopisy zaplatit navíc. Stelzhammer byl skutečně rozhněvaný, že tehdy prodal svojí stať Adamimu tak pod cenou, já byl naopak rád, že tu moji zde zanechal; neboť se nyní připravil o 20 zlatých. Záleží jen na mně, kolik toho chci napsat za stále připravené peníze; neboť jsem kromě Stelzhammera, který je líný jako vždy, angažoval jen Wagnera a protože také ten vykonává málo práce, musím většinu práce udělat já. Já jsem ale skutečně pilný a píši každý den, dříve než se pustím do úkolu z kreslení, spočívající ze čtyř stránek, si vezmu z fondu 4 zlaté. Pak maluji do šesti hodin, poté jdu k Neunerovým, potom píši od 7 do půl desáté pro Witthauera, potom jdu někdy na střechu, ale častěji zůstávám ještě doma, nechám si přinést pivo, čtu noviny a jen tak lenoším. Je to beztak strašné trápení, nenacházím nic, nyní se otírám už dva dny do košile, protože nemohu najít žádný ručník, a v šuplíku s oblečením si nedovoluji z úcty před tamějším pořádkem šmejdit - také ti musím učinit doznání, na které jsem si netroufnul v prvním dopise, totiž, že jsem to s Franzi zcela neskoncoval, protože mě ta čarodějnice dostala tím, že tě oplakávala, a že mi úspěšně pomohla pohřbít Muffi, a potom je ještě jeden důvod, že právě v den tvého odjezdu došlo nedaleko od nás za bílého dne ke

vloupání, a bylo odcizeno mnoho věcí, a protože nyní stále leží cizí peníze ve skříni, tak je lepší, když byt není úplně opuštěný, neboť musím pravidelně dvakrát týdně do Dornbachu, a také si někdy jinak vyjdu. Jdu jí ale velice po krku, žijeme šetrně, a musí být čistotná. Když si vyjdu, vše uzamknu a položím klíč do mého psacího stolu, a tento klíč si ponechám u sebe. Nyní je to již téměř hotová věc, že tě vyzvednu v Peterwardeinu, nesmělo by to být ovšem spojené s nepříjemnostmi, proto mi popiš celou cestu co nejstručněji, abych se podle toho mohl řídit. Ale ty jsi skutečně pomalá, nebo zcela nemocná; dnes je už středa, a také už půl druhé, a já sedím v úzkostném očekávání, že pošťák nepřijde, takže zase nebudu moci napsat. Měl bych být na tebe skutečně nahněvaný, slíbila jsi přece, že napíšeš hned po příjezdu!!!

Dnes už je pátek - tedy pozítří to bude už čtrnáctý den Tvého odjezdu, a já od Tebe stále nedostal žádné psaní, a pokud dnes opět žádné nepřijde, začnu mít velký strach. Už jsem tak nervózní, že nemohu pořádně pracovat. Pokud to má být od tebe pouhá ledabylost, že nemůžeš skutečně odpovědět, vždyť jsi viděla, jak nás oba bolelo srdce při loučení a proto si můžeš domyslet, jak toužebně očekávám Tvé psaní. Když ani zítra okolo půl třetí nebudu mít dopis od Tebe, odešlu tedy tento dopis, a prosím Tě, abys nemeškala ani minutu a ihned po jeho obdržení odpověděla a pokud budeš třeba nemocná, tak popros svého bratra, aby ten dopis napsal, a kdyby ani on nemohl, tak se jistě někdo najde, kdo těch pár řádek pro mne napíše. Pokud by Tě potkalo to neštěstí, že onemocníš, tak mi prosím okamžitě podej zprávu; potom bych již nesetřával ve Vídni, ale přijel bych okamžitě za tebou. Příkládám k tomuto lístku 5 zlatých, kdybys třeba potřebovala nějaké peníze, pokud jsi nemocná, nebo potřebuješ více, tak to klidně napiš. Pokud tento dopis odešlu a do 29. srpna nepřijde odpověď, budu to brát jako znamení, že se přihodilo neštěstí, a zcela jistě budu 3. září v Peterwardeinu. Pokud je ale vše v pořádku a ty se cítíš dobře a jsi zdravá, vyzvednu Tě později. Mohl bych přijet 9. září, 16. září nebo 22. září, jen mi napiš, který den se Ti nejvíce hodí, abych přijel- nebo pokud je ti milejší, abych tě vyzvedl jen v Pesthu, tak mi to taky napiš. Kvůli penězům si nemusíš dělat starosti, protože jsem byl tak pilný, že jsem všechny závazky zaplatil předem a také peníze na cestu mám pro nás pro oba již připravené v šuplíku. Netrap se tedy myšlenkami, že to bude stát mnoho peněz; neboť když vím, že chci vidět tebe a švagra s rodinou, tak mě veškerá práce těší dvojnásob, a veškeré výdaje lehce zvládnou. Jestliže se v Peterwardeinu několik dnů zdržím, nebudu dělat švagrovi žádné nepříjemnosti, neboť budu

bydlet v hostinci. Na zpáteční cestě musíme navštívit Heckenasta; neboť se při poslední návštěvě choval velmi čestně a naléhavě se na tebe ptal. Můj velký obraz již významně pokročil, a nechybělo mnoho a byl prodán. Tausenau mi sdělil věc, která mě velmi těší. Je totiž učitelem anglického jazyka u barona Sakena, a tam mu slečny vyprávěly, že v jejich okruhu známých bylo zakoupeno u Gerolda kvůli polním květinám 50 exemplářů Kosatce. To věděl jistě i Heckenast, proto byl také tak povolný při našem posledním jednání ohledně plateb. Sauter, Tvůj ctitel, přepisuje rukopis „ Vídeň a Vídeňané“ a bude proto muset se mnou strávit celou zimu mnoho času, což u Tebe jistě vyvolá mnoho obdivu a způsobí mnoho úcty. Právě přichází návštěva: malíř Schrotzberg a Bisenius, musím proto končit.

Čas plný nedočkavosti od 12 do 3 hodin se dnes opět marně táhnul- pošťák se neobjevil. Nyní skutečně nevím, co se přihodilo- muselo se přihodit nějaké neštěstí; neboť nemohu skutečně uvěřit, že bys mě tak dlouho ponechala ze své vůle bez zprávy. Moje duše je tak neklidná a tak netrpělivá, že chodím z jednoho pokoje do druhého, a nejsem použitelný k žádné práci. Moje fantazie mi maluje všechny možné případy: jestli jsi nemocná, jestli se stalo něco s lodí nebo že jsi třeba umřela, když je člověk rozčilený, napadají ho všechny možnosti, a neznám žádný pocit, který by byl méně snesitelný, než je neklid a starost o můj milovaný objekt. Je jisté, že beze mne již nesmíš odcestovat; neboť když jsem u tebe, mohu se postarat o to, že se ti nic nepříhoda a jsem klidný. Nemohu již déle čekat, odesílám dopis ještě dnes, odpověz na něj hned a piš mi každý týden dvakrát a klidně i více. Šaty jsou připraveny, ale já je odešlu až poté, co od tebe obdržím dopis. Pozdravuj tvého bratra a jeho rodinu, já tě líbám v duchu nastotísíckrát a zůstávám

Tvůj milující manžel, Ad. Stifter.

Vídeň, 20. srpna, 1841

Milovaná manželko,

Včera, v pátek 20. srpna jsem chtěl odeslat dopis s 5 zlatými, ale řekli mi, že bude doručen od pondělí za osm dnů, protože pošta s penězi chodí do Peterwaldheimu jen jednou za čtrnáct dní, proto jsem dopis a peníze neodeslal, protože by to muselo ležet ve Vídni 12 dní, pošlu ti proto dnes dopis sám, a na první peněžní poště také peníze, které by Tě měly uklidnit, aby ses nevylekala, když budeš číst v dopise o 5 zlatých a nic nenajdeš.

Dnes je sobota a už půl druhé- a stále ještě žádný dopis od Tebe!! Vždyť jsi slíbila, že napíšeš hned po tvém příjezdu do Peterwaldheimu, a tak očekávám již dlouho dopis, a nemohu si teď myslet nic jiného, než že jsi nemocná. Ach, ani představit si nedokážeš, jak se znepokojuji, je mi na nic, jestliže ještě tři nebo čtyři dny vydržím, okamžitě nasednu a odjedu, abych prolomil tuto nejistotu. Ale pokud do té doby přijde Tvé psaní, tak budu třetího září v Peterwardheimu tak jistě, jak zde píšu. Znáš mou netrpělivost a také mou lásku k Tobě, ze které pramení má netrpělivost; neboť když si vzpomenu na onu noc, když jsi omdlela u dveří, co jsem zažíval za nepředstavitelný strach - a nyní mě pronásleduje tento obraz, jak Tvé ruce visí bez života, a Ty nejevíš žádné známky života- stále mi přichází myšlenky, že jsi nemocná nebo jsi zemřela. Prosím Tě proto, pokud jsi u přijetí tohoto dopisu zdravá a cítíš se dobře, tak mi hned odpověz, abych se mohl uklidnit, a nespáchal žádnou bláznivinu; protože rozčilená fantazie vymýšlí neuvěřitelné obrázky- hned jsi opilá, hned máš horečku a tak dále...

Je už půl třetí, a protože chci psaní doručit ještě dnes, končím proto a posílám ti tisíc pozdravů a polibků- až Tě budu mít zase zpátky, tak Tě nenechám již nikdy odjet. Měj se dobře a pozdravuj co nejsrdečněji bratra s rodinou.

Sobota, 21. srpna 1841

Stifter

Milá drahá Amálie,

i kdybych musel zaplatit tisíc zlatých za tento dopis, přeci ho odešlu, tak moc mne těší, že jsem od Tebe dostal dopis, ve kterém mi oznamuješ, že se máš dobře a jsi zdravá. Neumíš si představit, jaké břemeno mi spadlo ze srdce, vždyť je to opravdu k zbláznění, že Tvůj dopis, napsaný 13tého, přišel až teprve dnes, 21tého a pošťák tu byl až ve čtyři hodiny, takže první dopis, v němž jsem tak bědoval, že jsem od tebe nedostal žádné psaní, byl už na poště, když jsem od Tebe obdržel psaní. Děkuji ti nastotísíckrát za tvé dobré, milé srdce, tak neobyčejně mě těší Tvůj dopis, že Ti to ani nemohu vypovědět, ach, k čemu je veškerá zamilovanost ve srovnání s opravdovou manželskou láskou, teprve teď rozumím tomuto slovu v jeho plném rozsahu, že muž a žena jedno tělo jsou, kdybys mi měla zemřít, tak bych již neměl žádnou radost na tomto světě; protože Tě miluji více než svůj vlastní život, a když pohlédnu do bytu, je smutný a opuštěný od té doby, co jsi pryč. O osudu ubohého Muffiho Ti napíše již v mém prvním dopise, zemřel tutéž neděli, kdy jsi odcestovala. Proléval jsem za něj mnoho bolestných slz, neb jsem se domníval, že Tě bude velmi bolet srdce, až se dozvíš o jeho smrti. Ale pomysli, že máš ještě mne, a že Tě na celém světě nikdo nemiluje tak jako já, a dokud budeš žít, nesmí Ti nic chybět a žádné slovo, ba dokonce ani myšlenka Tě nesmí urazit. Muffiho hrob jsem navštívil teprve včera, je ještě nedotčený a začíná na něm již růst tráva. Já jsem zcela zdrav a už jsem vydělal mnoho peněz, budeš udivena, ale to hlavní ještě neřeknu, nýbrž jen tolik, že Ti neposílám peníze na cestu nyní, nýbrž s prvním dnem odesílání peněžních zásilek, jež nastane od pondělka za osm dní, zašlu pouze maličkost a potom přijedu já sám, abych vás viděl všechny pohromadě a Tebe mohl do smrti líbat a abych mohl jet s Tebou nazpět a starat se o Tebe, aby se Ti nic nepříhodilo. Kromě Heckenasta jsem udělal ještě jeden velice dobrý obchod a budu-li pilný, každý den pak vynese 5 zlatých a já se pak budu moci vydat na cestu, a když budeš bručet, jistě tvůj bratr někde najde zahradní stoleček, na kterém bych mohl psát, neboť práce a zakázek není nikdy dost a má světnice vypadá jako zvěřinec, plný básníků a bláznů. Wikerhauser mi přinesl opět tragédii, která je zlomyslná, Prechtler s Perditou v Praze neuspěl a včera propadla ve vídeňském divadle Burgtheater i nová komedie. Od té doby, co mám Tvůj dopis, jsem se znovu uzdravil a mohu pracovat, Stelzhammer je nesmírně líný. Ačkoli ta věc přináší měsíčně 80 zlatých, nejsem schopen zvládnout vše sám, proto bych rád angažoval pana Pergera, aby čas od času napsal

nějakou stat'. Chtěl bych Ti toho říci nekonečno mnoho, ale nemám již místo. Měj se dobře, nemohu přesně říci kdy; ale najednou se objevím a obejmů Tě kolem krku.

Zdravím vás všechny nastotísíckrát.

21. 8. 1841

Stifter

Milovaná drahá manželko,

Dříve než začnu pracovat, učiním to, co jsem vždycky činil, když jsi zde byla, totiž, že si s Tebou krátce pohovořím. Ovšem je to žalostné, že mluvím jen sám, a ještě k tomu tak pomalu, protože písmena odrážejí mé myšlenky na papír příliš pomalu, ale je to pořád lepší, než být v bytě zcela sám. Dávej dobrý pozor, co říkám: devátého z rána mé nohy překročí zemi v Neusatzu. Když uvidím mezi postávajícími lidmi jeden známý a milý obličej, bude mě to nevysslovně těšit, ale pokud by tato dlouhá cesta měla být pro Tebe příliš obtížná, nech to raději být; byl bych nerad, kdyby ses ráno měla vydat na cestu, a já uvidím, že č. 3 najdu sám. Práce na srpen jsou, myslím, hotové a využijí čas pro úkoly na září, takže do pátého, kdy odjízdim z Vídně, s nimi budu hotov. Také spolupracovníci (což je doposud jen Wagner) budou v mé nepřítomnosti konat své věci, takže při mém příjezdu nechám jen okopírovat rukopisy a smím je vydat. Vidíš tedy, že jsem pracoval nadmíru pilně, abych se mohl radovati z toho, že Tě smím vyzvednout. Doufám tedy, že mě opravdu přátelsky uvítáš! U Auerů jsem byl také, ta věc se má tak, že dokonce ani Kaltenbrunner zde ještě není, to ale nevadí; teď můžeme jen čekat, je to zaručené, jak mě opět ujistil. Nyní, moje krásná, milá ženo, prosím Tě jen o jedno: porod' mi brzy chlapce, který bude krásný, jako jsi ty a tak veselý jako jsem já, potom bude vše dobré anebo děvčátko, o to tě také prosím. Ani nevíš, jak se těším, až Tě znovu uvidím, neumím si představit, jak vypadáš, zda jsi opět tak opálená, jako minulý rok v Höllenthalu nebo je snad turecký vzduch mírnější než štyrské Alpy?

Dnes je středa, 25tého, budu tedy od zítřka za 14 dní u Tebe, jen aby nepršelo jako dnes. Měj se dobře, jedna strana je popsána, zítra napíšu opět další.

Dnes (ve čtvrtek) pokračuji v psaní a chci Ti trochu popsat naše hospodaření. Pokoje jsou od Franzi vždy velmi pěkně uklizené, nyní se nesmí chodit kolem postelí příliš rychle, jinak zpoza nich vyletí různé, šedavé částičky prachu. Sklenice na pití vypadají skutečně krásně, jako kdyby byly z matného broušeného skla, a v kuchyni to vypadá, jako bychom zbohatli, tolik věcí a pokladů tam nyní stojí. Minulou neděli jsme si dělali laskominy na švestkové knedlíky a Franzi řekla, že je umí udělat, ale když jsem jednou náhodně přišel do kuchyně, tahala těsto na prkně tak podivně sem a tam a hnětla svými nešikovnými prsty švestky tak, že mě přešla chuť a skutečně, když nandala knedlíky na talíř, nevypadaly vůbec jako knedlíky, nýbrž vězely ve lžici jako ztýrané žáby plavající v nějaké příšerně bledé tekutině. Dříve než jsem si jeden vzal, bylo mi, jako bych měl žaludek úplně plný a má ústa jakoby úplně natekla. Předstíral jsem nevolnost a daroval všechny jí a velice jí chutnaly. V tyto dny mi přinesla také játrové knedlíčky, ale jak rád je jím, tak málo jsem toužil vidět, jak se játra převalují v jejích rukách. Mám tedy denně hovězí maso, to se vždy povede, protože je stále málo vaří a já, jak víš, mám rád tvrdé maso. Ještě ke všemu se přihodila další věc, totiž, že snědla více hrušek a nyní je nemocná, takže jsem jí musel dnes časně ráno poslat k dr. Aitenbergovi, který jí podal projímadlo. Tvůj pokoj je pokládán za svátost, nesmí se ho dotknout, nalezněš jej tak, jak jsi ho opustila, až na jednu malou změnu, o které Ti teď ale neřeknu. Tak, stránka je opět u konce, musím do práce, a předem líbám v myšlenkách nastotísíckrát Tvá milovaná ústa. Hlavně buď zdravá, potom bude všechno dobré. Měj se dnes dobře, má milovaná žena.

Pátek. Počítám už dny, kdy už budu u Tebe, pozítří za osm dní odjždím z Vídně, také v neděli, a zrovna čtyři týdny po Tobě. Není to moc pěkné, že mi téměř vůbec nepíšeš; opět uběhl týden ode dne, kdy jsem od Tebe dostal první dopis a čekám zase mnoho dní na další, neboť v prvním jsi mi toho vlastně napsala velmi málo, ani to mi nepomohlo, že jsem ho četl častěji; neboť teď ho znám již z paměti a při pročitání se tedy nedozvídám nic nového. Možná že u vás minulou středu přišlo tak jako zde, což by potom mohl být snad ten důvod, že jsi musela sedět v pokoji a z dlouhé chvíle jsi přece jen napsala pár řádků svému ubohému manželovi, který sedí doma a pro své potěšení počítá kapky deště padající ze střechy. Na tento dopis bys mi asi neměla odpovídat; protože mě odpověď pravděpodobně již nezastihne ve Vídni, ale doufám, že zítra určitě psaní obdržím, protože Tvé předchozí psaní přišlo také v sobotu. Přes zimu chci hodně pracovat a nebudu téměř nikam chodit, abych nám ušetřil

sumičku na cestu do krásné, požehnané země nad Enží a do velehor. Práce mám dostatek, Steiger si u mě včera objednal obraz a byli zde čtyři páni, aby se podívali, zda nemám něco hotového. Nevím, jestli jsem Ti psal, že mě navštívil také Schrozberg- mám z toho všeho velkou radost, ale nejvíc se těším na Tebe, buď tak hodná a neumírej v těchto čtrnácti dnech, abych Tě ještě spatřil a nepřemýšlej o tom, že peníze projedu zbytečně – jednou přece musím poznat švagra, jeho děti a vidět jeho hospodářství a pak se s Tebou vydat na zpáteční cestu, aby se Ti nestalo nic zlého. Kdybych si své záležitosti s Heckenastem uspořádal ještě před Tvým odjezdem, tak bych byl s Tebou ihned odjel bez dalšího rozvažování, což by bylo nakonec nejrozumnější. Nejez mnoho ovoce, hlavně si dávej pozor na melouny, abys neonemocněla. Neprosím Boha o nic, pouze o to, aby nenechal žádného z nás umřít předčasně, aby ten druhý nemusel jít sám celou tu dlouhou nudnou cestu, která mu ještě v životě zbývá. Vidím pořád kolem sebe, jak lidé zapomínají na své rodiče, sourozence a přátele, když zemřou, ale já nechci ani pomyslet, že bych na Tebe mohl zapomenout; ani mi nebudeš věřit, jak je celý byt opuštěný a nudný, jak se čas vleče a jak prázdné jsou věci, které dělám, protože zde nejsem cele tělem i duší, nýbrž pořád jednou částí na turecké hranici. V budoucnu Tě už dozajista nenechám odjet, jestliže také nepojedu s Tebou. Uvažuji, že se přece pár dní u bratra zdržím, aby to nebylo jen „dobrý den a měj se dobře“, musíme si přece trochu popovídat, abychom se lépe poznali. Potom spolu nasedneme na parník a pojedeme pomalu dunajským veletokem vstříc krásné Vídni. Pro případ, že by snad mělo nastat špatné počasí, vezmu s sebou knihy a časopisy, a jestliže bude krásně, mohu narychlo něco z lodí načrtnout. Možná si vezmu s sebou také náčiní na malování a namaluji bratrovi domek včetně okolí. Hlavně doufám, že mě cesta provětrá a osvěží a že se zpět do říše umění navrátím s lehkým a volným duchem. Abych nepřišel pozdě, odešlu raději tento dopis o den dříve, proto končím, a předem Tě nastotísíkrát pozdravuji a líbám, než Tě spatřím a vše se stane skutečností. Také obdržíš 10 zlatých, kdybys třeba potřebovala peníze.

Buď zdráva, pozdravuj švagra a švagrovou co nejsrdečněji a buď si jista, že navždy zůstanu Tvůj milující manžel Ad. Stifter

Vídeň, 28. 8. 1841

Milovaná drahá manželko!

Musím Ti ihned napsat a na této skutečnosti můžeš vidět, jak velmi jsi mi přirostla k srdci, neboť znáš můj odpor k psaní dopisů. Včera kolem jedenácté jsem přijel do Lince. Tam jezdím se Sofií; neboť ta přijíždí vždy brzy ráno. Při cestování jsem měl velmi milou společnost lidí, mezi kterými byla i jedna paní z Vídně, které jsem musel slíbit, že tě k ní zavedu, potom také zpěvák ze Schwerinu Meklenburska, se kterým jsem spal v kabině a jedna paní z Lince, která zná velice dobře Rzescawa a kterou zde musíš navštívit. Vidíš, opět jsem toho hodně namluvil. Jeli jsme pomalu, trochu jsme poseděli (pravděpodobně z kapitánových zásob) a připili na Doroteu a konečně dorazili. Všechno by bylo dobré, ale Bůh to jednou tak zařídil, že bez Tebe nemohu žít- mám nesnesitelně dlouhou chvíli a to se mi vůbec nelíbí. Prosím Tě, přijed' brzy, jakmile děvče v Tvých rukou bude moci jíst i kdybys ji musela také prozatím zavinout do ubrusu. Scheibertová ti pomůže s oblečením, může nám opatřit přebytečné ložní prádlo, dokonce i s matracemi, dá Ti veškeré kuchyňské nádobí, atd. Pro případ nouze už máme byt, a sice v domě u Hartlische, dnes se ještě porozhlédnu, zda bych nesehnal ještě něco lepšího a pohodlnějšího. Z dlouhé chvíle jsem už byl u všech lidí. Bergmannová Ti také přislíbila, že ti vyjde ve všem vstříc. V tomto roce porodila nádherné dítě, dívku Annu. V domě u Kaindlische to vypadá smutně. Pán je tak nemocný, že je zcela vyhublý a vypadá vyděšeně a bojácně. Zřejmě to bude nedomykavost srdeční chlopně. Je sice vzhůru, ale nemůže nic dělat. Synové již obchod převzali, a proto také nemůže můj bratr z tohoto domu odejít. Sňatek s Huberem bylo zapotřebí odložit. Tvoje metoda balení se velice osvědčila. Pomysli jen, že ta větší panenka z parníku vypadla – ta klekací!! Prosím Tě pěkně, napiš mi okamžitě, jinak zas přijedu domů a pojedu pro Tebe. Je to k nevydržení - kouřím také stále tabák, přijed' brzy, přijed' prosím brzy. Posílám mnoho krásných pozdravů od paní Scheibertové, Bergmannové, Kaindlové a Hoizlové. Matka Rézi mě zastavila u lodi a ptala se, proč jen zde Rézi není, načež jsem ji uklidnil a řekl, že přijede až s paní. Pozdravuji nastotísíckrát, v duchu Tě líbám Tě na Tvá milá, dobrá ústa, která mě tak často haní a jsem až do smrti

Tvůj milující manžel Adalbert Stifter

Linec, 7. 6. 1847

Milovaná nejdražší manželko!

Tvůj dopis jsem obdržel včera odpoledne a měl jsem z něj velkou radost. Protože si myslím, že by Tě dopis ode mne také potěšil, tak jsem si sedl dneska ještě před snídaní a píši Ti tyto řádky. Nepomůžeš si ani pomyslet, jak moc po tobě toužím. Vše se mi zdá opuštěné, nic se mi nelíbí a z ničeho nemám radost. To, co mi dělalo dříve v Linci tu největší radost, byl Tvůj dopis. Napiš mi ještě jeden, než se vrátíš. Těší mě, že bude nyní všechno v pořádku, a že když budeš číst tyto řádky, budeš mít už u sebe Tvou novou dceru. Pozdravuj ode mne Tvého bratra. Dej mi jeho přesnou adresu a já potom hned napíšu doktorovi Wurmovi, aby ho navštívil a prohlédl. On je, jak již ze zkušenosti víme, v takových záležitostech velice šikovný. Choroba Tvého čichu mě znepokojuje, protože se zhoršila. Drž se, prosím Tě, poslouchej doktora, nenamáhej nemocnou část, aby se zánět nezhoršil. Poslouchej a drž se. Bylo by mi milé a nemůžeš mi udělat větší radost, než když v neděli odcestuješ s Dorotheou do Vídně. Lodě vyplouvají z Nussdorfu do Lince v následujícím pořadí:

Sobota (12. 6)	Sophie
Neděle	Maria Dorothea
Pondělí	Johann
Úterý	Sophie
Středa	Maria Dorothea
Čtvrtek	Johann a tak dále.

Bylo by milé, kdybych Tě brzy spatřil, ale raději se přece jen zeptej doktora Aitenbergra a učiň, co ti řekne. Nejezdí s Johannem, jídlo na něm je velice dobré, má ale vždy na prvním místě zboží, a přijíždí do Lince o čtyři hodiny později. Sofie a Dorothea jsou stejné, a přijíždí zpravidla mezi sedmou a osmou hodinou ranní do Lince. Nemůžeš-li jet v neděli, jed' tedy v úterý. Budeš tak hodná, že? – ale pouze jen se svolením lékaře, když totiž řekne, že to určitě nebude na škodu. Nepracuj příliš kvůli dítěti, ne abys ho oblékala nebo něco takového. To všechno budeme dělat v Linci. Je půl osmé a právě teď přijíždí Dorotea. Jestliže bude krásné počasí, můžeš jet také s Johannem; neboť on jede potom také v noci přes veletok. Pojedeš-li se Sofií, vyjed' okolo páté z domu, abys dostala dobré místo. Okamžitě si svlékni kabát a

číšníkoví slib spropitné, když Ti bude rezervovat místo. Pokud bude v kajutě horko, nechod taktéž bez kabátu na horní palubu, obzvláště ráno a večer. Nezapomeň deštník. Nyní končím, srdečně Tě zdravím a líbám, napiš mi hned po převzetí tohoto dopisu. Buď zdráva a mysl s účastí na svého upřímně milujícího manžela.

Adalbert Stifter

Linec, 11. 6. 1847

Milovaná nejdražší manželko,

Jsem ve stavu, který hraničí se zoufalstvím, a který se stává ještě nesnesitelnější, protože nevím, co mám dělat; neboť když pojedu do Vídně, může se stát, že pojedeme oba dva, a když zde zůstanu, budu mučen nejistotou a starostí. Psal jsem Ti minulý pátek dopis, ve kterém stálo, abys mi ihned po převzetí dopisu odpověděla a abys přijela z Nussdorfu parníkem Sofie, že Tě budu očekávat ve středu brzy ráno. Na tento dopis nepřišla žádná odpověď a ve středu jsi také neprijela. Pokud bys vyhověla mému přání, měl bych dostat dopis v neděli okolo třetí. Čekal jsem hodinu ve dvoře u Kaindlischů, ale nepřišel žádný dopis. Byl jsem ještě vyrovnaný. V pondělí nepřišlo opět nic. Obava roste. V úterý jsem si myslel, že už přece něco musí přijít, ale opět nic. Ve středu ráno jsem si byl ale naprosto jistý parníkem – a opět marně. Myslel jsem si, že přece napíšeš- s tlukoucím srdcem jsem ve dvoře u Kaindlischů přecházel od tří do půl čtvrté sem a tam, zatímco Hoizl byl na poště. Přišel - a opět bez dopisu. Veškerá odvaha mne nyní opustila. Nemohu uvěřit, že jsi mému přání nevyhověla z nedbalosti a musím tedy věřit, že jsi vážně onemocněla, přičemž jsi mi hlásila zhoršení Tvé nosní choroby a proto mi nepíšeš, abys mě neznepokojovala- ale strach z nejistoty je tisíckrát horší než jistota neštěstí samotného. Pokud Tě tento dopis zastihne ještě ve Vídni, tak všeho okamžitě nech, ihned napiš, i kdyby to byly jen dvě řádky a nech dopis okamžitě zanést na poštu; neboť každý okamžik, který zkrátí mé trápení, je dobrý skutek. Nemohu téměř vůbec pracovat - ach Bože a práce je tak naléhavá- v noci se budím nejméně desetkrát, neustálé trápení je společníkem mého srdce. Milá Amálie, přijed' okamžitě, prosím Tě, neodsouvej kvůli vedlejším důvodům svou cestu; neboť nic není tak důležité jako klid a

radost Tvého manžela, tak jako Ty jsi pro mne ten největší a nejdražší poklad na zemi. Přijed', prosím Tě, přijed'. Pokud jsi ale nemocná, tak to hned napiš a já přijedu za tebou a zůstanu u Tebe. Pozdravuj svého bratra, pokud tam ještě je. Jestliže tam už není, tak nečekej více; neboť v této nejistotě přicházím o nejkrásnější a prožívám tak nevýslovnou trýzeň. Přijed', prosím Tě a nenech uplynout jediný den, nevíš, jak mi je. Vše uspořádáme tak, abychom dostali děvčátko, i když ještě není ve Vídni- přijed' jen, nemeškej ani chvíli a přijed'. Koupil jsem Ti na dnešek, kdy jsem Tě očekával, něco k jídlu a musím to nyní sníst sám. Také snídaně byla pro Tebe připravena. Buď zdráva, dej Bůh, ať jsi zdravá. Zdravím a líbám Tě nastotísíkrát, milovaná, drahá manželko a zůstanu až smrti Tvůj milující manžel

Adalbert Stifter

Linec, 16. června 1847

Překlad z: Adalbert Stifters Sämtliche Werke, 1916

Jazyková korektura: Mgr. Gabriela Pilařová

3.3. Romantismus v životě Adalberta Stiftera- Vztah s Fany Greiplovou

Během svých prázdninových pobytů v Horní Plané okolo roku 1828 se díky okruhu svých přátel osudově seznámil se svojí celoživotní láskou a múzou, Fany Greiplovou, narozenou 27. července roku 1808. Byla měšťanskou dcerou bohatého velkoobchodníka s plátnem z domu na náměstí ve Frymburku. (Stifter, 2000, str. 10.)

Zde prožil dobu velké lásky a dobu velké poetické inspirace. Její rodina však pro Stifterovu nejistou životní existenci sňatek zavrhla. Pro měšťanskou rodinu nebyl Stifter, jako student vyhýbající se dráze solidního povolání, vítaný nápadník. Fanynčin nápadník totiž v té době sám nevěděl, zda bude malířem nebo přírodovědcem. Stifterova náklonost k Fany probíhala několik let, největší intenzitu nabyla v roce 1829. Dochované dopisy zrcadlí Stifterovu labilitu a neschopnost se rozhodnout. Nalezneme v nich touhu po společné budoucnosti, žárlivé výjevy, strach z opuštění i pokusy o distancování. (Srov. Stifter, 2000, str. 10-11. Srov. též Rokyta, 1968, str. 8.)

Již v prvním dopisu z roku 1828 se můžeme přesvědčit o Stifterově lásce k Fany:
Pro každého vzdělaného člověka s vnímavým citem, je to vřelá životní potřeba, připojit své srdce k jinému člověku, kterého miluje, a se kterým může žít v srdečném vztahu.
Zároveň můžeme najít v prvním dopise i první známky pochybování a strachu z budoucnosti:
Já vím, je to jen líbezný přelud, je to jen domeček z karet, ze kterého se tak velmi raduji, přesto je mi tento přelud a domeček z karet velmi milý. Budu zarmoucený z větru, který dříve nebo později vše odvane. (7. listopadu 1828)

V dopise z roku 1929 si můžeme přečíst o Stifterových pochybách a pochmurných myšlenkách. Zde vidíme, že Stifter nebyl vyrovnaný člověk a neustále se v něm mísily pocity euforie, štěstí s pocity negativními:

Promiň mi- na začátku jsem si skoro myslel, že uzavřené přátelství s Vámi o prázdninách, které bylo velmi úzce navázané, že jste nám dovolili přátelské tykání, nebude nic dalšího, než momentální vzplanutí přátelského okamžiku, kde mladistvý cit je stržen radostí...

Nezlob se, jestliže pochybuji, zda nebude pomíjivý rozum přece jen jednou dýchat na naše přátelství. Obávám se času, kdy naše přátelství začne pozvolna upadávat a kde mládí, čas nenucené, veselé lásky, bude vzpomínat na krásný sen, který musel udělat místo realitě. (3. únor 1829)

Reakcí na tento dopis plný obav byla dlouhá odmlka ze strany Fany a jisté zklamání, o kterém se Stifter zmiňuje ve svém dalším dopise:

Píšeš, že se určitě nebudu zlobit kvůli Tvému dlouhému odmlčení, když vím příčinu, ale přitom jsi žádnou příčinu neuvedla- mám-li tedy přestat být znepokojený tvým mlčením, tak mi řekni příčinu. Jiné místo v tvém dopise říká, že mé přátelství dozajista muselo ochladnout, neboť jsem zasadil nedůvěru do toho tvého. (15. květen 1829)

Tuto nedůvěru se snaží Stifter omluvit a vysvětlit v těchto řádcích:

Budeš nazývat nedůvěrou, když muž vlastní šperk, dokonce ho ještě nevlastní, nýbrž si toužebně přeje dosáhnout jej, a když tento poklad stráží jako vlastní oči a hned úzkostlivě myslí na zamilovanost, jakmile nastane nějaká těžkost, která zřejmě ohrožuje jeho majetek, nazýváš to nedůvěrou. Smíš mi odpustit mé obavy a pochyby, jsou to potomci mé upřímné náklonosti...

Lásku k tobě nenazývám hloupostí, nýbrž nazývám hloupostí, že si stále dělám naděje, že sním o krásné budoucnosti, kde budou ovšem takové poměry, že se tyto sladké naděje nikdy nenaplní. (15. květen 1829)

Zajímavým momentem v jejich korespondenci jsou Stifterovy pokusy o distancování a o snahu změnit minulost.

Proto jí nazývám hloupostí, protože tobě i mně může způsobit bolest, proto si myslím, že by bylo lepší, kdyby zde nebyla, aby ti nezpůsobila neštěstí, neboť tato vášeň nemůže vést ke štěstí, proto jsem bojoval již na podzim proti vzklíčení v mém srdci, abych nerušil tvůj klid, proto jsem byl smutný, protože jsem to nedokázal překonat a nepředvídal jsem dobrý konec...(15. květen 1829)

V dopisech se projevuje Stifterova rozporuplnost a dvojí osobnost. Jedna by si přála konec této lásky a druhá věří ve šťastný konec. Mísí se zde prosby, aby vztah pokračoval, zároveň se ovšem nebrání ani konci:

V tomto momentu Ti říkám, že tě miluji, a že by bylo lepší, kdybychom byli jen přátelé. Kde je jednou rovnováha narušena, ať je to láskou, ať je to nenávisť, tam to nelze navázat, neboť tam stále navěky bude vládnout jisté napětí, úzkostlivost a ostych, které brání duši se vesele a volně pohybovat, proto mají oba jen tyto alternativy, buď se budeme skutečně milovat, nebo se musíme zcela odcizit, žádná třetí neexistuje! Nežádej mě, abych si přál návrat do minulého stavu, dobrotivé nebe! Jestliže by na mém přání záleželo, co jiného bych si přál každým pulsem svého života- ale pokud si myslíš, že musí dojít k odloučení a zapomnění, nuže ve jménu Božím, jestli se srdce v nespokojenosti a opovržení každým krásným pocitem užívá, že bude odměněno, pak to tedy nevadí, vůbec nevadí. (15. květen 1829)

V závěru dopisu prosí Stifter Fany, aby se rozhodla pro jednu z možných alternativ: *Prosím tě, nevyhýbej se mi, slib mi to- nechci již děle setrvávat ve dvojím vztahu mezi přátelstvím a láskou- ať už je odpověď jakákoli, jednou se to musí rozhodnout- nepochybuji o mé lásce a upřímnosti; věru se žádnou dívkou jsem tak počestně nezacházel. (15. Květen 1829)*

V následujícím dopise se dozvídáme o Stifterových pocitech při loučení s Fany a příjezdu do Vídně. Stifter navštěvoval Horní Planou a Frymburk o letních prázdninách, přes školní rok studoval ve Vídni, Fany tedy potom opět celý rok neviděl:

V celém mém životě jsem nepocítil žádnou takovou vnitřní bolest, s níž jsem v pondělí ráno stál před Tvou postelí a loučil jsem se. Bylo mi, jako kdybych musel od všech oddělit zemi, která pro mě má vždy jen lásku a přátelství, jako kdyby přede mnou stál rok plný neštěstí. Nenávidím to město, jeho obyvatele, jejich ruch, dynamiku a hluk, jako smrt. Vše mě zde zraňuje, vše mě ruší, protože je to zde tak zcela jiné, než u Vás, kde panuje dobrota, poctivost ducha a láska. Víme teprve, jak jsou nám naši přátelé drazí, když už je nemáme. Teprve teď vím, jak Tě neskutečně miluji, i když mezi námi stojí 32 mil. (1. říjen 1829)

Mladý pár narážel však se svojí láskou na nesouhlas rodičů, pro které nebyl Stifter tím pravým a dostatečně finančně zabezpečeným manželem pro jejich Fany. Stifter chce ovšem za svou lásku bojovat a dokázat jejím rodičům, že je vhodným kandidátem, nebojí se ani dlouhého čekání, je vyzbrojen trpělivostí:

Co se mě týče, chtěl bych všechnu sílu, které jen ve mně je, vyburcovat k činnosti, chci pracovat, jak jen člověk pracovat může- ale ty musíš z lásky zachovat důvěru v můj příslib

jako odměnu za mé úsilí. Jednou musí přece přijít čas, kde bych mohl předstoupit s čestností před tvé rodiče a poprosit je, aby mi Tě jako mojí největší lásku na zemi mohli dát. Potom i Tvá matka uvidí, že ne každá studentská láska je pomíjivá. Samozřejmě mi můžeš namítnout, že už to probíhá už dlouho; ale silný cit se zasazuje o daleký cíl, neupustí od toho cíle, dokud jej nedosáhne- a pokud je to pravda, že miluješ stejně tak Ty mne, jako já tebe- pak ani pro Tebe nebude tento cíl daleký, a výdrž příliš zdlouhavá. A mimo to, co je na celém plánu nemožného a pochybného? V nejhorším případě to může trvat 6 až 8 let, a proč by pravá láska nemohla tento časový úsek překonat? (1. říjen 1829)

V dalším dopisu, z listopadu 1829, píše Stifter o touze vše prozradit Fanyňčiným rodičům a poprosit je o svolení, mladý pár se totiž shodl, že zatajování není ta správná cesta, kterou by se měli odebírat:

Existují tři možná východiska, čtvrté neexistuje. Bud' ve vztahu pokračovat dál, jako je to nyní, nebo ho zcela zrušit, nebo to celé přiznat tvým rodičům, a postavit se k jejich rozsudku- to jsou tři cesty, které v naší situaci máme. Co se týče toho druhého, totiž, říct to tvým rodičům, to by bylo to nejkrásnější a nejupřímnější a mé srdce k tomu velmi inklinuje. Často jsem se snažil o prázdninách vše říct tvé matce, bylo mi, jako kdybych se měl zbavit hříchu, a mohl být zase od srdce šťastný, má láska k tobě se ovšem vždy vzepřela tomuto úmyslu, neboť je to to, co nás může navždy rozdělit. Jestliže si ale myslíš, drahá Fany, že by to bylo lepší, tak mi to napiš, a já Tvé matce napíšu, vše jí přiznám, poprosím jí, aby mi dovolila jen jediné, že Ti smím psát, a sice tak, že může všechny dopisy číst, jen nás nesmí náhle a zcela rozdělit, to bych nesnesl. (15. listopad 1829)

O několik řádek později však Stifter opět pochybuje nad šťastným koncem a začne uvažovat nad rozchodem. Pocity naděje, štěstí a víry rychle střídá skepse, nad láskou vyhrává rozum a mravní síla:

Ale také je třeba popřemýšlet nad tím, že tento prostředek může vše zničit; neboť pomysli jen, že si od nás vyžádá, abychom náš vztah zcela ukončili, co potom? Přesto pokračovat? To, Fany, naše čest nedovolí; neboť, co je nyní tajností, bylo by potom podvodem a Tvoji milí rodiče si podvod skutečně nezaslouží- od Tebe ne, protože jsi jejich dítě, ode mě ne, protože vděčím nekonečně moc Vašemu domu, a protože mě mají rádi a mají ke mně důvěru. Nezbyvá nám tedy nic než rozchod. (15. listopad 1829)

V další části dopisu mění Stifter své stanovisko, prosí Fany, aby neuvažovala o rozchodu s ním, a vyznává jí hlubokou lásku, říká, bez které nechce žít. Tato náhlá přeměna názorů nám opět ukazuje Stifterovu rozpolcenou osobnost, která neví, zda uposlechnout srdce, nebo se zachovat správně, v souladu s tím, jaké chování se od něj očekává.

Ty sama pochybuješ o dobrém východisku, když píšeš: „ty víš, jak má matka smýšlí o mladých pánech, proto se vzdávám každé naděje, že jednou svolí“. Z toho vyplývá, že neschvaluješ první cestu ani druhou- co tedy zbývá? To třetí- rozchod. Ale, Fany, to ne! To jsi určitě nemohla myslet ve svém psaní vážně, nemohu, nesmím a nechci navěky uvěřit, že bys to učinila, aniž bys před tím vyzkoušela jiné varianty. Ty víš, jak velmi Tě miluji, já vím, že Ty mě také miluješ, jak je tedy možné, že jen jeden z nás pociťuje přání zničit naši lásku. Co se mě týče, jsem pyšný na svou lásku, ať je pošetilá a beznadějná- mému srdci je dobrým duchem, zdokonaluje mě a pozvedává- a bez legrace, milá Fany, od té doby, co vím, že mě miluješ, od té doby mi je, jako kdybych se stal lepším člověkem. (15. listopad 1829)

Následují úvahy o budoucnosti, kterou vidí Stifter bez Fany v temných barvách. Často, když nyní přemýšlím nad situací, že patříš někomu jinému, je mi, jako by bylo po mé občanské existenci, jako by bylo lhostejné, jestli jsem něco nebo nic, neboť to jediné, kvůli čemu je život krásný a potřebný, kvůli čemu chci mít dobré postavení a něco ve světě znamenat, to jediné na světě nenaleznu, k čemu mi tedy bude nezávislost, čest a bohatství, a vše ostatní, o blázen uctívá, když mi neslouží jako prostředek, kterým lze dosáhnout toho, co je jediným bohatstvím srdce na zemi- rodinného štěstí- manželka podle mého srdce, světlo a život muže. (15. listopad 1829)

Dopis z února roku 1830 nám poodkrývá, že se Fany na čtyři měsíce odmlčela a nenapsala jediný dopis. Stifter vyjadřuje svůj smutek a pochyby:

Tebe miluji tak upřímně a nelítostně, jak bych mohl sotva milovat sestru: a čtyři měsíce plynou bez řádky...

Zda o Tobě pochybuji? Ještě ne: ale jsi mi záhadou, jsem zmatený, a upřímně řečeno, stojím na pochybách. (14. únor 1830)

V roce 1833 se vše zkomplikovalo, neboť se Stifter seznámil se svojí budoucí ženou, Amálií Mohauptovou. Po odloučení se Stifter potkal s Fany v roce 1835, tehdy podnikl poslední pokus o navázání vztahu a o odpuštění, neboť Fany zatajoval svůj vztah s Amálií, které v té době již nabídl manželství. (Stifter, 2000, str. 10-11.)

K dokreslení celé situace dobře poslouží úryvek z posledního dopisu, který Stifter Fany napsal:

Lidé říkají, neprohřešil ses proti ní, Vaše dohoda byla zrušena- jako kdyby spojenectví srdcí mohlo být zrušeno slovy!! Byla by to ode mě holá nevěra, proč bych ji potom náhle porušil? Protože mi můj rozum říkal, že mne a jí nemůžu udělat nešťastnou; protože jsem jí nemiloval, tak abych našel zalíbení v jejím polibku, musel jsem si k tomu představit Tvé rty. Ale dobře, vše je pryč, a tato příhoda znovu ukázala, jak je má láska k tobě nepřemožitelná. (20. srpna 1835)

V závěru dopisu Stifter naposledy zkouší obnovit jejich vztah, protože Fany stále miluje. Je zajímavé, že ačkoli byl již zasnouben s Amálií, tak stále zvažoval možnost obnovit svůj vztah s Fany:

Žádný muž na zemi Tě nemiluje více než já, protože Tě žádný nezná lépe nežli já- a žádný Tě nemůže učinit šťastnější. Řekni ano (a ty to uděláš, protože jsi tak dobrá) a já promluví s Tvými rodiči a objasním jim, že spojení mezi námi není nesmysl, a poprosím o jejich svolení. (20. srpna 1835)

Tato poslední prosba nebyla vyslyšena, Fany si v roce 1836 vzala za muže úředníka Fleischanderla z Riedu, její život však skončil tragicky, v roce 1839, tedy v pouhých 31 letech umírá při narození syna. Stifter se oženil 15. listopadu 1837 s Amálií, chudou modistkou z Vídně. Fany mu ovšem zůstala po celý život tajnou múzou a inspirací. Odkaz na nešťastnou lásku dvou mladých lidí můžeme najít v mnoha Stifterových povídkách. (Stifter, 2000, str. 11.)

3.4. Manželství s Amálií Stifterovou

S Amálií Stifterovou, rozenou Mohauptovou, se zasnoubil v roce 1935. Manželé se seznámili na přelomu roku 1934/1935 na jednom z domovních bálů. 15. listopadu roku 1837 proběhl sňatek. Amalia, dcera penzionovaného důstojníka, se narodila 11. července 1811 během krátkého pobytu svých rodičů v malé moravské posádce v Kojetíně. Stifter se těšil, že manželství mu do života přinese klid a řád. Jejich manželství popisoval jako šťastné, důkazem toho je fakt, že trvalo až do Stifterova úmrtí. Mladí manželé žili ve Vídni, v často finančně nezajištěných podmínkách. Amalia se o svého muže výborně starala, byla si vědoma svého úkolu, stát po boku úspěšného spisovatele a malíře. V dopisech vyznával své ženě nehynoucí lásku, přiznával se k veliké závislosti na její osobě, psal také o strachu ze smrti své ženy, neuměl si totiž představit, že by byl schopen žít bez ní. (Srov. Stifter, 2000, str. 10. Srov. též Rokyta, 1968, str. 8-9.)

Velikou trhlinou jejich láskyplného vztahu byla bezdětnost, která působila bolest a byla velkou zátěží pro oba manžele. Stifter velmi toužil po dětech, zmínku o nich nalezneme v jeho dopisech Amalii, prosí jí zde, aby mu darovala chlapečka a potom holčičku. Stifterovi se několikrát pokoušeli o adopci, ujali se Amáliiny neteře Juliany Mohauptové, jejich vzájemně soužití ale bohužel nefungovalo a skončilo tragicky. Juliana opakovaně utíkala z domova, 21. března roku 1859 byla po několika dnech hledání nalezena její mrtvola v Dunaji. Nelze s jistotou říci, zda šlo o souhrn nešťastných událostí, nebo o sebevraždu. Jedno je však jisté, tato záležitost byla pro oba manžele velkou ranou. (Stifter, 2000, str. 24.)

V roce 1841 odcestovala Amalie za svým bratrem a jeho rodinou, Stifter zůstal ve Vídni, neboť měl rozdělanou práci, musel psát a malovat. Stifterovi po Amáliině příjezdu dlouho nepřišel žádný dopis a tak byl velice nervózní a hned pomýšlel na nejhorší varianty. Zde je vidět, že mu Amalie není lhostejná, že lásku k Fany vystřídala hluboká láska a starost o Amalii:

Čas plný nedočkavosti od 12 do 3 hodin se dnes opět marně táhnul- pošťák se neobjevil. Nyní skutečně nevím, co se přihodilo- muselo se přihodit nějaké neštěstí; neboť nemohu skutečně uvěřit, že bys mě tak dlouho ponechala ze své vůle bez zprávy. Moje duše je tak neklidná a tak netrpělivá, že chodím z jednoho pokoje do druhého, a nejsem použitelný k žádné práci. Moje

fantazie mi maluje všechny možné případy: jestli jsi nemocná, jestli se stalo něco s lodí nebo že jsi třeba umřela, když je člověk rozčilený, napadají ho všechny možnosti, a neznám žádný pocit, který by byl méně snesitelný, než je neklid a starost o můj milovaný objekt. Je jisté, že beze mne již nesmíš odcestovat; neboť když jsem u tebe, mohu se postarat o to, že se ti nic nepříhoda a jsem klidný. (20. srpna 1841)

Následující den, tedy 21. srpna roku 1841 píše Stifter Amálii další dopis, ve kterém je patrné, že se jeho nervozita stupňuje a moc si přeje, aby konečně obdržel dopis od své manželky.

Dnes je sobota a už půl druhé- a stále ještě žádný dopis od Tebe!! Vždyť jsi slíbila, že napíšeš hned po tvém příjezdu do Peterwaldheimu, a tak očekávám již dlouho dopis, a nemohu si teď myslet nic jiného, než že jsi nemocná. Ach, ani představit si nedokážeš, jak se znepokojuji, je mi na nic, jestliže ještě tři nebo čtyři dny vydržím, okamžitě nasednu a odjedu, abych prolomil tuto nejistotu. Znáš mou netrpělivost a také mou lásku k Tobě, ze které pramení má netrpělivost; neboť když si vzpomenu na onu noc, když jsi omdlela u dveří, co jsem zažíval za nepředstavitelný strach - a nyní mě pronásleduje tento obraz, jak Tvé ruce visí bez života, a Ty nejevíš žádné známky života- stále mi přichází myšlenky, že jsi nemocná nebo jsi zemřela. Prosím Tě proto, pokud jsi u přijetí tohoto dopisu zdravá a cítíš se dobře, tak mi hned odpověz, abych se mohl uklidnit, a nespáchal žádnou bláznivinu; protože rozčilená fantazie vymýšlí neuvěřitelné obrázky- hned jsi opilá, hned máš horečku a tak dále...(21. srpna 1841)

Téhož dne dostává Stifter od Amalie dopis, na který okamžitě odpovídá, a vyjadřuje svoji radost:

i kdybych musel zaplatit tisíc zlatých za tento dopis, přeci ho odešlu, tak moc mne těší, že jsem od Tebe dostal dopis, ve kterém mi oznamuješ, že se máš dobře a jsi zdravá. Neumíš si představit, jaké břemeno mi spadlo ze srdce, vždyť je to opravdu k zbláznění, že Tvůj dopis, napsaný 13tého, přišel až teprve dnes, 21tého a pošták tu byl až ve čtyři hodiny, takže první dopis, v němž jsem tak bědoval, že jsem od tebe nedostal žádné psaní, byl na poště, když jsem od Tebe obdržel psaní. Děkuji ti nastotísíckrát za tvé dobré, milé srdce, tak neobyčejně mě těší Tvůj dopis, že Ti to ani nemohu vypovědět...(21. srpna 1841)

V tomto dopise najdeme porovnání vztahu s Fany a manželství s Amálií, Stifter zde vyjadřuje svou hlubokou lásku, zároveň zde nalezneme první známky závislosti na Amálii a neschopnost si představit žít život bez ní:

ach, k čemu je veškerá zamilovanost ve srovnání s opravdovou manželskou láskou, teprve teď rozumím tomuto slovu v jeho plném rozsahu, že muž a žena jedno tělo jsou, kdybys mi měla zemřít, tak bych již neměl žádnou radost na tomto světě; protože Tě miluji více než svůj vlastní život, a když pohlédnu do bytu, je smutný a opuštěný od té doby, co jsi pryč. (21. srpna 1841)

Stifter se kvůli neutuchajícimu smutku rozhodl, že se za Amálií vydá do Petrovaradínu a pozná jejího bratra s rodinou. Opět vyjadřuje své obavy ze smrti své ženy, prosí Boha, aby je neodděloval. Ukázka pochází z dopisu datovaného k 28. srpnu.

Těším se na Tebe, buď tak hodná a neumírej v těchto čtrnácti dnech, abych Tě ještě spatřil a nepřemýšlej o tom, že peníze projedu zbytečně – jednou přece musím poznat švagra, jeho děti a vidět jeho hospodářství a pak se s Tebou vydat na zpáteční cestu, aby se Ti nestalo nic zlého. Neprosím Boha o nic, pouze o to, aby nenechal žádného z nás umřít předčasně, aby ten druhý nemusel jít sám celou tu dlouhou nudnou cestu, která mu ještě v životě zbývá. Vidím pořád kolem sebe, jak lidé zapomínají na své rodiče, sourozence a přátele, když zemřou, ale já nechci ani pomyslet, že bych na Tebe mohl zapomenout; ani mi nebudeš věřit, jak je celý byt opuštěný a nudný, jak se čas vleče a jak prázdné jsou věci, které dělám, protože zde nejsem cele tělem i duší, nýbrž pořád jednou částí na turecké hranici. V budoucnu Tě už dozajista nenechám odjet, jestliže také nepojedu s Tebou. (28. srpna 1841)

Další korespondence mezi manželi probíhala v létě roku 1847, kdy Amalie odcestovala za svým bratrem. Stifterovi se stýská po svojí manželce a prosí jí, aby se brzy vrátila, a to i s děvčátkem, Amáliinou neteří Julianou Mohauptovou, kterou se rozhodli kvůli své bezdětnosti adoptovat. Kromě toho se v dopisu dozvídáme o stěhování, shánění nového bytu pro celou rodinu a o organizaci praktických věcí.

Všechno by bylo dobré, ale Bůh to jednou tak zařídil, že bez Tebe nemohu žít- mám nesnesitelně dlouhou chvíli a to se mi vůbec nelíbí. Prosím Tě, přijed' brzy, jakmile děvče v Tvých rukou bude moci jíst i kdybys ji musela také prozatím zavinout do ubrusu. Scheibertová ti pomůže s oblečením, může nám opatřit přebytečné ložní prádlo, dokonce i s

matracemi, dá Ti veškeré kuchyňské nádobí, atd. Pro případ nouze už máme byt, a sice v domě u Hartlische, dnes se ještě porozhlédnu, zda bych nesehnal ještě něco lepšího a pohodlnějšího. (7. června 1847)

11. června roku 1847 píše Stifter dopis, ve kterém vyjadřuje svůj stesk a zároveň radost z adoptování dcery, velice se těší, až se obě vrátí z návštěvy Amáliina bratra.

Tvůj dopis jsem obdržel včera odpoledne a měl jsem z něj velkou radost. Protože si myslím, že by Tě dopis ode mne také potěšil, tak jsem si sedl dneska ještě před snídaní a píši Ti tyto řádky. Nepomůžeš si ani pomyslet, jak moc po tobě toužím. Vše se mi zdá opuštěné, nic se mi nelíbí a z ničeho nemám radost. To, co mi dělalo dříve v Linci tu největší radost, byl Tvůj dopis. Napiš mi ještě jeden, než se vrátíš. Těší mě, že bude nyní všechno v pořádku, a že když budeš číst tyto řádky, budeš mít už u sebe Tvou novou dceru. (11. červen 1847)

V této části dopisu prosí Stifter Amalii, aby za ním odplula do Vídně. Dává jí cenné rady, kdy má vyrazit, a s jakou lodí. Amalie se u bratra roznemohla, postihlo jí nosní onemocnění, a tak ji Stifter nabádá, aby se před cestou raději poradila s lékařem.

Bylo by mi milé a nemůžeš mi udělat větší radost, než když v neděli odcestuješ s lodí Dorotheou do Vídně. Bylo by milé, kdybych Tě brzy spatřil, ale raději se přece jen zeptej doktora Aitenbergra a učiň, co ti řekne. Nejezdi s lodí Johannem, jídlo na něm je velice dobré, má ale vždy na prvním místě zboží, a přijíždí do Lince o čtyři hodiny později. Lodě Sofie a Dorothea jsou stejné, a přijíždí zpravidla mezi sedmou a osmou hodinou ranní do Lince. Nemůžeš-li jet v neděli, jeď tedy v úterý. Budeš tak hodná, že? – ale pouze jen se svolením lékaře, když totiž řekne, že to určitě nebude na škodu. (11. červen 1847)

Amalie však Stifterovi na tento dopis nenapsala, ani nepřijela s lodí do Vídně, jak jí o to Stifter ve svém dopise prosil. V posledním zachovaném dopise, psaném 16. června roku 1847, píše Stifter o naprosté zoufalosti způsobené obavami, strachem a samotou. Neví, zda má čekat na příjezd Amalie, nebo se za ní vydat a zjistit, co je příčinou její mlčenlivosti, i když se může stát, že se mihnou.

Jsem ve stavu, který hraničí se zoufalstvím, a který se stává ještě nesnesitelnější, protože nevím, co mám dělat; neboť když pojedu do Vídně, může se stát, že pojedeme oba dva, a když zde zůstanu, budu mučen nejistotou a starostí. Psal jsem Ti minulý pátek dopis, ve kterém

stálo, abys mi ihned po převzetí dopisu odpověděla a abys přijela z Nussdorfu parníkem Sofie, že Tě budu očekávat ve středu brzy ráno. Na tento dopis nepřišla žádná odpověď a ve středu jsi také nepřijela. Pokud bys vyhověla mému přání, měl bych dostat dopis v neděli okolo třetí. Čekal jsem hodinu ve dvoře u Kaindlischů, ale nepřišel žádný dopis. Byl jsem ještě vyrovnaný. V pondělí nepřišlo opět nic. Obava roste. V úterý jsem si myslel, že už přece něco musí přijít, ale opět nic. Ve středu ráno jsem si byl ale naprosto jistý parníkem – a opět marně. Myslel jsem si, že přece napíšeš- s tlukoucím srdcem jsem ve dvoře u Kaindlischů přecházel od tří do půl čtvrté sem a tam, zatímco Hoizl byl na poště. Přišel- a opět bez dopisu. Veškerá odvaha mne nyní opustila. Nemohu uvěřit, že jsi mému přání nevyhověla z nedbalosti a musím tedy věřit, že jsi vážně onemocněla, přičemž jsi mi hlásila zhoršení Tvé nosní choroby a proto mi nepíšeš, abys mě neznepokojovala- ale strach z nejistoty je tisíckrát horší než jistota neštěstí samotného. Pokud Tě tento dopis zastihne ještě ve Vídni, tak všeho okamžitě nech, ihned napiš, i kdyby to byly jen dvě řádky a nech dopis okamžitě zanést na poštu; neboť každý okamžik, který zkrátí mé trápení, je dobrý skutek. Nemohu téměř vůbec pracovat - ach Bože a práce je tak naléhavá- v noci se budím nejméně desetkrát, neustálé trápení je společníkem mého srdce. Milá Amálie, přijed' okamžitě, prosím Tě, neodsouvej kvůli vedlejším důvodům svou cestu; neboť nic není tak důležité jako klid a radost Tvého manžela, tak jako Ty jsi pro mne ten největší a nejdražší poklad na zemi. Přijed', prosím Tě, přijed'. Pokud jsi ale nemocná, tak to hned napiš a já přijedu za tebou a zůstanu u Tebe. Pozdravuj svého bratra, pokud tam ještě je. Jestliže tam už není, tak nečekej více; neboť v této nejistotě přicházím o nejkrásnější a prožívám tak nevýslovnou trýzeň. Přijed', prosím Tě a nenech uplynout jediný den, nevíš, jak mi je. (16. červen, 1947)

4. Závěr

Ve své bakalářské práci jsem se zabývala osobností Adalberta Stiftera, jeho životem, uměleckým dílem a rozborem osobní korespondence. Důvodem, proč jsem si vybrala milostnou korespondenci, byla zejména návaznost s uměleckými směry, romantismem a *biedermeierem*. Návaznost na romantismus se v životě Adalberta Stiftera objevuje již v jeho dětství, kdy mu velmi brzy (ve 12 letech) umírá otec při jedné ze svých služebních cest. Matka se o tři roky později vdala, vztah Adalberta s nevlastním otcem nelze nazvat jako bezproblémový. Prvky romantismu představuje také nešťastná láska k Fany, která ač byla opěťovaná, nebyla schválena ze strany Fanyčiných rodičů. Stifter se jako správný romantik snaží o svou lásku bojovat, bohužel jeho snaha o přesvědčení rodičů končí tragicky. Stifter nebyl dostatečně finančně zajištěn a nebyl rozhodný v tom, čím se bude živit. Velmi mu také přitížilo, že nedokončil studia ve Vídni. Rodiče našli Fany nového nápadníka, úředníka Fleischanderla, jejich manželství však trvalo pouhé tři roky, protože Fany zemřela při porodu syna. A tím tragičnost v jeho životě rozhodně nekončí, naopak pokračuje. Se svou ženou, Amálií Stifterovou (rozenou Mohauptovou), nemohli mít děti. Stifter si děti velmi přál, několikrát se pokoušeli o adopci, jejich pokusy však končili tragicky. Za zmínku stojí adopce Amáliiny neteře Juliany Mohauptové, která často utíkala z domova a po jednom z útěků byla nalezena mrtvá v řece. Spekuluje se, že šlo o sebevraždu, nelze však vyvrátit, že mohlo jít o nešťastnou náhodu. Tato událost ovšem manželce velmi zasáhla a způsobila bolestivou trhlinu v jinak klidném, pokojném a šťastném manželství. Z dopisů lze vyčíst, že byl Stifter velmi nešťastný v době Amáliiny nepřítomnosti. Amálie navštěvovala svého bratra a jeho rodinu v zahraničí. Stifter píše v dopise pro Amálii o pocitech osamocení, bezmoci, strachu o ní a její křehké zdraví, ale také přiznává svou závislost a neutuchající lásku. V dopisech se mimo jiné zmiňuje, že Amálii již nikdy nenechá odjet samotnou a prosí ji, aby se co nejdříve vrátila. Její odjezdy se velice negativně projevovaly na Stifterově psychickém stavu. Amálie na svých cestách nebyla příliš vzorná v pravidelném a rychlém odesílání dopisů, přestože to před svým odjezdem Stifterovi slíbila. V době, kdy mu Amálie na svých cestách neodepisovala, nebyl schopen myslet na práci a neplnil své úkoly tak, jak by měl, což se značně odráželo na finančním stavu manželů. Z dopisů je tedy patrné, že Stifter byl doslova

paralyzován strachem a jako důvod, proč mu nechodí žádná korespondence, viděl nejčastěji nemoc, nešťastnou příhodu nebo v nejhorším případě i smrt.

I Stifterova smrt se nese v duchu romantismu. V roce 1855 ho postihují zdravotní problémy, trpěl chronickým onemocněním jater. Osamocení, neschopnost dále psát a malovat a velké bolesti ho dovedly k sebevraždě. Na následky nezdařeného sebevražedného pokusu pak umírá 28. ledna roku 1868 v Linci. Pohřben byl v Linci, na hřbitově sv. Barbory. Jeho žena Amália umírá o mnoho let později, až v roce 1883. Jedinou útěchou mu byl fakt, že zemřel dříve než jeho žena, protože se velmi obával toho, že by po její smrti musel pokračovat životní cestou sám. Často v dopisech prosil Boha, aby zachoval Amálii zdraví a nerozděloval je.

Biedermeier se projevuje v jeho manželském životě. V roce 1837 měl svatbu s chudou dívkou z Vídně, Amálií Mohauptovou. Od manželství si sliboval především klid, pokojný život, nastolení řádu a získání životního smyslu. Jejich soužití popisoval Stifter jako láskyplné, pokojné a šťastné. Z dopisů se dozvídáme o Stifterově touze být neustále s Amálií společně v jejich skromném bytě, nesnášel její odjezdy, odloučení a vzruchy. Mluví o touze uzavřít se před okolním světem a prožívat jejich vztah v klidu domova. Jisté rysy závislosti a biedermeieru nalezneme v tomto úryvku z dopisu Amálií z roku 1847. Amálie byla na návštěvě u svého bratra v zahraničí:

Milá Amálie, přijed' okamžitě, prosím Tě, neodsouvej kvůli vedlejším důvodům svou cestu; neboť nic není tak důležité jako klid a radost Tvého manžela, tak jako Ty jsi pro mne ten největší a nejdražší poklad na zemi. Přijed', prosím Tě, přijed'.

Hlavním přínosem mé bakalářské práce je překlad dopisů, které psal Adalbert Stifter Fany Greipelové, tedy své první studentské lásce a Amálii Stifterové, své manželce. Překlad probíhal z německého jazyka (konkrétně z písma švabach) do českého jazyka. O tuto korespondenci nejeví čeští literární vědci zájem, a proto nebyla dosud přeložena do českého jazyka. Všechny dopisy, které Stifter za svůj život napsal, tedy i dopisy mnou vybrané a přeložené, jsou otištěny v knize „Adalbert Stifiers Sämtliche Werke“, která byla vydána Gustavem Wilhelmem v roce 1916 v Praze. Kromě korespondence s výše uvedenými

ženami můžeme v knize nalézt také korespondenci např. se svým vydavatelem Gustavem Heckenastem, nebo s bratrem Fany, Matyášem Greiplem.

Poté, co jsem dopisy přeložila, jsem je nechala zkontrolovat Mgr. Gabrielou Pilařovou, která provedla jazykovou korekturu. Jako následující postup jsem si zvolila rozbor dopisů, při kterém jsem postupovala chronologicky, dopis po dopisu. Nejprve se věnuji vztahu s Fany, posléze manželství s Amálií. Z každého dopisu jsem vyzdvihávala především zajímavé pasáže, které zrcadlí Stifterovu nerozhodnost, labilitu nebo také žárlivost a velkou závislost. Tyto pasáže jsem opatřila vlastním komentářem, aby byly jednotlivé pasáže pochopitelné i pro nepoučeného čtenáře, který nemá dostatek znalostí o Stifterově osobním životě. Překlad dopisů přináší nový úhel pohledu na osobnost Adalberta Stiftera, vysvětluje jeho výkyvy a náměty v literární tvorbě.

Použitá literatura:

1. *Adalbert Stifter: Děsivě krásný svět*. Český Krumlov: Okresní vlastivědné muzeum, 1999.
2. CÍFKA, Stanislav a kolektiv: *Jihočeská vlastivěda - Literatura a divadlo*. České Budějovice: Jihočeské nakladatelství, 1984, 195 s.
3. HAMAN, Aleš. *Trvání v proměně: česká literatura devatenáctého století*. 1. vyd. Praha: ARSCI, 2007, 370 s. ISBN 978-808-6078-717.
4. KOVÁŘÍK, Vladimír. *Literární toulky po Čechách*. 2. vyd. Praha: Albatros, 1984, 397s.
5. PROKOP, Vladimír. *Literatura 19. a počátků 20. století (od romantiků po buřiče)*. 1. vyd. Sokolov: O. K. -Soft, 2000, 72 s.
6. *Rodný dům Adalberta Stiftera*. In: Horní Planá [online]. [cit. 2014-01-08]. Dostupné z: <http://www.horniplana.cz/rodny-dum-adalberta-stiftera.php>.
7. ROKYTA, Hugo. *Adalbert Stifter a Čechy*. České Budějovice, 1968, 20s.
8. *Slovník literární teorie*. 1. vyd. Praha: Čsl. Spisovatel, 1984, 465 s.
9. WILHELM, Gustav. *Adalbert Stifters Sämtliche Werke*. Praha, 1916.